శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్త్రిక

కాకినాడ

దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స.

సంపుటము ౪౦

సంచిక ౪-౬

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

కాకినాడ

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy)

చందా సంవత్సరమునకు మూఁడు రూపాయిలు.

సంపుటము ౪౦ { ఖర అశ్వయుజ - ఫాల్గుణములు. } సంచిక ౪-౬.

ఖరసంవత్సర విషయసూచిక.

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

పుటలు 46

సంపుటము 40. [illegible]

1. సంపాదకీయము - 1 నుండి 8.

2. అరుంధతీ వసిష్ఠము - శ్రీ [illegible] - 1 నుండి 16.

3. శ్రీ [illegible] వాదములు - [illegible] - 17 నుండి 24.

4. [illegible] - [illegible] - శ్రీ [illegible] - 25 నుండి 34

5. [illegible] - [illegible] శాస్త్రి - 35 నుండి 66

6. [illegible] - శ్రీ [illegible] - [illegible] - 67 నుండి 69.

సంపాదకీయము

ఈపరిషత్పత్త్రిక నెంతత్వరలోఁ బ్రచురింపఁ దలంచినను అనివార్యమైన యంతరాయములచే నాలస్యమైనందులకుఁ బాఠకులు మన్నింతురుగాక. మా పరిషత్తునందలి యపారాభిమానముచేఁ గడచిన మైదువత్సరముల ఆయవ్యయముల పరిచూచి యీసంవత్సర మాదాయవ్యయముల నెట్టి ప్రతిఫలాపేక్షయు లేక యత్యుదారతతోఁ బరిశీలించిన శ్రీద్రోణంరాజు కామేశ్వరరావు (చార్టర్డు అక్కౌంటంటు) గారికి, ఈవిషయమున వారి కన్నివిధములఁ దోడ్పడి మానుండి ప్రతిఫలమునే మాత్రము నపేక్షింపని శ్రీచిల్లూరి విశ్వేశ్వరరావుగారికి, శ్రీమైలవరపు వెంకటరత్నము, బి.ఏ., బి. కామ్. గారికి మాహృదయపూర్వక వందనముల సమర్పించుచున్నాము.

అడిగినదే తడవుగా నసతికాలములో "స్వప్న వాసవదత్త" యను భాసకృతి ననువదించి యిచ్చి పరిషత్తున కమోఘమైన సేవగావించిన శ్రీమధునాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారికి, శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారికిని మాహృదయ పూర్వక వందనముల సర్పించుచున్నాము.

మాపరిషత్తునందలి నిరంతరాభిమానముచే నెన్నోవిధములఁ దోడ్పడి దానియభివృద్ధికిఁ గారణభూతులైన శ్రీమతి ప్రభల వెంకటసుబ్బమ్మ, శ్రీపురాణం భద్రయ్యనాయఁడుగార్ల మృతికి హృదయదాహకమగు సంతాపమును వెలిబుచ్చుచున్నాము.

శ్రీమతి ప్రభల వెంకటసుబ్బమ్మగారు

ఈమె సుప్రసిద్ధులగు జయంతి రామయ్యపంతులుగారికి సోదరి; విశాఖపట్టణములో న్యాయవాదిగను, సాలూరు ఎస్టేటు దివానుగను ఖ్యాతిఁ జెందిన ప్రభల సుందరరామయ్యగారి ధర్మపత్ని. ఉద్యోగమునుండి విశ్రాంతి నొంది ధవళేశ్వరమున నివసించుచుండ, సుందరరామయ్యగారు కాలధర్మమందిరి. లేక లేక కల్గిన ఒక్క పుత్రుఁడును పుత్రికయు అంతకుమున్నే గతించిరి. దంపతు లిరువురును విద్యావంతులు, సాహిత్య

ప్రియులు, తమ సర్వస్వమును లోకారాధనకై వినియోగింప, కృత నిశ్చయులు. వెంకటసుబ్బమ్మగారికి సమగ్రమగు పాండిత్యమేగాక, తెనుఁగునఁ గవితాధోరణికూడఁ గలదు.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునకు, తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రాచ్యవిద్యా సంస్థకు, రాజమహేంద్రవరమున క్షయరోగ చికిత్సాశ్రమమునకు భూరి విరాళముల నిచ్చియున్నారు. దేవాలయములకు, మందిరములకు, ధర్మ శాలలకును విశేషసాహాయ్యము చేయుచుండెడివారు. అర్థులకు,విద్యా ర్థులకు, నెన్నఁడును లేదనుటయే యెఱుఁగరు.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తునకు స్థిరవాసములేని కొఱఁతఁదీర్ప సంక ల్పించుకొని, భవననిర్మాణముఁ జేయించి, 1946 లో శ్రీశ్రీ జయపురా ధీశ్వరులగు శ్రీవిక్రమదేవవర్మగారి యాధిపత్యమున,ఆంధ్రవాణి కర్పిం చిరి. ఆనాఁటి సభకేతెంచిన పండితుల నెల్ల యథోచితముగ సత్క రించి,విద్వాంసులయెడ తమకుఁ గలయాదరాభిమానముల వెల్లడించిరి.

పెండ్లిండ్లు చేసికొందు మనియు, బహుకుటుంబికులమనియు, ఆయము నర్థించి, రిక్తహస్తములతో వెడలినవారు లేరు.

అడిగినంతయు నిచ్చువారు కలరు. ఏదేనొక కార్యమునకుఁ బట్టినదంతయు నిచ్చువారు గలరు; కాని తమకుఁగల సర్వస్వమును దాన ధర్మములకు వినియోగించెడివా రరుదు. తాము స్వయముగఁ జేసిన ధర్మములతోఁ దృప్తినొందక, వారి జీవితాంతమున నిల్చియున్న ఆస్తిలో ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తున కాఱువేల రూప్యములను హరి జనసేవకసంఘ యాజమాన్యమున కాకినాడలో నున్న హరిజన వసతిగృహమునకు ఆఱువేల రూపాయలును చెందునట్లును, మరణశాస నము వ్రాయించి యుంచిరి. ఎనుబదేండ్లకు పైఁబడిన ప్రాయమున 26-5-52 ని, ఈ జగత్కుటుంబిని ధర్మసాన్నిధ్యమున కేఁగిరి. వారి యాత్మకు శాంతి కల్గుఁగాక !

పురాణం భద్రయ్య నాయఁడుగారు

వీరి జన్మస్థానము కిర్లంపూడి. పీఠికాపురియందలి యున్నత పాఠశాలాధ్యక్షులగు శ్రీకూచి నరసింహము పంతులుగారి వాత్సల్యమున మెలఁగి వీరు మొదటిఫారము మొదలు మెట్రిక్యులేషను వఱకు విద్య నభ్యసించిరి. అనంతరము స్థానికమైన శ్రీపీఠికా పురాధీశ కళాశాలలో శ్రీబ్రహ్మర్షి రఘుపతి వెంకటరత్నము నాయఁడుగారి పాదపీఠముకడ యఫ్. ఏ. లో నుత్తీర్ణులైరి. పిమ్మట మదరాసు క్రిస్టియన్ కళాశాలలో డాక్టరు స్కిన్నరుగారికిఁ బ్రియశిష్యులై బి. ఏ. ఆనర్సు నందుఁ బ్రథమ శ్రేణిలో నుత్తీర్ణులై యాకళాశాలలోనే మొదటి యుద్యోగమున బి. ఏ. విద్యార్థులకు విద్యగఱపిరి. అటుతరువాత ప్రభుత్వ కళాశాలలో నుపన్యాసకపదవి నధిష్ఠించిరి. అచట నుపన్యాసకపదవి మొదలు క్రమక్రమముగ విద్యాపతి (Director of Public Instruction) వఱకుఁగల యున్న యుద్యోగములు చేసి తమబోధకతా శక్తియందు, పరిపాలన దక్షత యందు, సౌశీల్యమునందు నసమాన విఖ్యాతినందిరి. ప్రభుత్వోద్యోగ విరామసమయమున శ్రీశ్రీశ్రీ పీఠికాపుర మహారాజులుంగారి కోరికను పాలించుచు స్థానిక కళాశాలకు నధ్యక్షులుగా నుండిరి. ఆసమయమున శ్రీశ్రీశ్రీ మహారాజులుంగారు వీరిని పరిషత్కార్య నిర్వాహకసభ్యునిగా నియమించిరి. నాఁటినుండి వీరు పరిషత్తునెడఁ జూపిన యాదరాభిమానము లమోఘములు. వీరి యాదరణమువలననే 2-2-1951 తేదీ జరిగిన సంగీత నృత్యసభ జయప్రదమై పరిషదార్థికస్థితి కొంతకుదుటఁబడుటకుఁ గారణమయ్యెను. వీరిమరణముచే బరిషత్తున కొక యధినేతయు నవలంబనమును గతించెను. పరలోకమున వీరవ్యయానందముల నందుదురుగాక !

1951—52 ఖర నామ సం॥ర ఆదాయ వ్యయ పట్టిక

సంవత్సరాది నిలువ		337- 1-11
బ్యాంకినుండి వడ్డి		
శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారి గవర్నమెంటు పత్రముమీాద వచ్చిన వడ్డి.	450- 0-0	
శ్రీ బొబ్బిలి మహారాజావారి గవర్నమెంటు పత్రముమీాద వచ్చిన వడ్డి	400- 0-0	850- 0- 0
పత్రిక చందాదార్లు		149- 0-0
బదుళ్లు, చిల్లర ఆదాయములు, తెచ్చినవి	270-12-0	
బెనిఫిట్ పెర్ఫార్మెన్సువల్ల	3,008-0-0	3,278-12-0
పుస్తకవిక్రియము		1,642- 6-9
		6,257- 4-8

1951—52 ఖరనామ సం॥ర ఆదాయ వ్యయపట్టిక.

బ్యాంకివ్యయము		2-14-0	
డిస్కౌవుంటు			
డిపోజిట్టులు			
ఆంధ్రాబ్యాంకి	1,687-14-0		
ఇంపీరియల్ బ్యాంకి	367- 1-7	2054-15-7	2057-13-7
బదుళ్లు తీర్చినవి			1,763-8-0
పోష్టువ్యయములు			28- 1-6
ఉద్యోగుల జీతములు			1,110- 0-0
ఉద్యోగుల ప్రయాణవ్యయములు			41- 1-0
పత్రికకాగితము, ముద్రణము			512- 2-0
చిల్లర బైండింగు			51- 3-0
నిఘంటు బైండింగు			369-12-0
పత్రికలకు చందాలు, కొనిన పుస్తకములు			159-13-6
సాదరు			62- 8-0
చిల్లా నిల్వ			101- 6-1
			6,257- 4-8

శ్రీ సాహిత్యపరిషత్తువారికి,

యీపై పట్టికలు పరిషత్తువారిచే వుంచబడిన లెఖలతోను, ఓచర్లతోను సరిచూచి తయారుచేసినాను. అచ్చొత్తించిన పుస్తకముల నిల్వ తేల్చవలసియున్నది. చందాదార్లయొక్క బాకీలు తేల్చవలసి యున్నది. ఈ సూచనలకు లోబడి యీపై పట్టిక సక్రమముగా యున్నదని చెప్పగలను.

కాకినాడ,
28—8—52.

డ్రో. కామేశ్వరరావు,
చార్టర్డు అక్కౌవుంటెంటు.

పుస్తక విక్రయము

1. అకారాద్యముద్రితగ్రంథసూచిక	1- 14-0
2. అమరుకము - " జయంతి రామయ్యపంతులుగారు	5- 9-6
3. అఱవదేశమునందలి ఆంధ్రవాఙ్మయము అక్కిరాజు ఉమాకాంతముగారు	1- 6-0
4. ఆర్యభాషావిభాగము - శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు	3- 4-3
5. ఆంధ్రధాతుమాల	4-14-3
6. ఆంధ్రకౌముది - గణపవరపు వేంకటపతికవి	4- 2-3
7. ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయవికాసవైఖరి జయంతి రామయ్యపంతులుగారు "	12- 6-3
8. ఉత్తరరామచరిత్రము - జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్.	4- 0-0
9. ఉన్మాదసహస్రము, (వేయిపద్యములు) వెఱ్ఱికి వేయివిధములు క్రొ. సూర్యరావుగారు	0-12-0
10. కవిజనోజ్జీవని-సమస్యలు-శ్రీకోటి రఘునాథ తొండమాన్ మహీపాలుఁడు	0-15-9
11. కావ్యాలంకారచూడామణి పాఠభేదములు	0- 8-0
12. కాళిందీ కన్యాపరిణయము (ప్రథమభాగము) అహోబలపతి	14-15-3
13. డిటో ద్వితీయభాగము	5- 7-0
14. చంద్రభానుచరిత్రము - తరిగొప్పుల మల్లనకవి	19- 4-6
15. చంపూరామాయణము - (ఆంధ్రము) జయంతి రామయ్యపంతులుగారు "	1- 0-0
16. చాటుధారాచమత్కారసారః- (సంస్కృతము)	1- 8-0
17. జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతకము	0- 4-0
18. జైమినీభారతము- వచనము - సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు	102- 3-3

19. జ్యోతిశ్శాస్త్రసారము కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులుగారు	2- 3-0
20. నమస్కారములు ,, ,,	0- 4-0
21. నీతిభవనము ,, ,,	0- 4-0
22. పరిషత్పుస్తకభాండాగారము	1- 0-0
23. ప్రాకృత భాషోత్పత్తి - శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు	4- 3-6
24. బాలభారతము-(అగస్త్యకృతమునకుఁ దెలుఁగు) కొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు	5-14-0
25. మన్నారు దాసవిలాసనాటకము - రంగాజమ్మ	11- 9-6
26. యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శిలాశాసనము జి. రామమూర్త్యపంతులుగారు బి. ఎ. బి. ఎల్.	4- 4-6
27. రసాభరణము - అనంతకవి	C- 3-6
28. రసార్ణవాలంకారము - ప్రకాశవర్షకవి	2- 1-3
29. రఘునాథరామాయణము (ప్రథమభాగము) రఘునాథభూపాలుఁడు	3- 1-0
30. రజతోత్సవసంపుటము (ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు)	3- 8-0
31. రాయవాచకము - విశ్వనాథనాయని స్థానపతి	9- 6-9
32. రెడ్లనాటి రెండుశాసనములు	2- 6-0
33. లక్షణసారసంగ్రహము ...	11-13-9
34. లౌకికన్యాయవివరణము - శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు	2- 0-6
35. శతకసముచ్చయము (మొదటిభాగము)	2-12-0
36. డిటో (ద్వితీయభాగము)	2-10-0
37. శాసనపద్యమంజరి - జయంతి రామయ్య పంతులు బి. ఎ. బి. ఎల్.	25- 6-3
38. శాసనపద్యమంజరి (ద్వితీయభాగము)	4- 1-3
39. శివతత్త్వసారము - మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు	7-14-0

40. శివరాత్రిమాహాత్మ్యము - శ్రీనాథ మహాకవి	26- 6-9
41. షోడశకుమారచరిత్రము - వెన్నెలకంటి అన్నయ్య	4-14-6
42. సర్వేశ్వరశతకము - యథావాక్కుల అన్నమయ్య	0-14-3
43. సాంబోపాఖ్యానము - రామరాజు రంగప్పరాజు	2-12-0
44. సింహాసనద్వాత్రింశిక (ప్రథమభాగము) కొఱవి గోపరాజకవి	11- 0-6
45. డిటో (ద్వితీయభాగము) ,,	11- 0-3
46. సీతారామచరిత్రము - బాలకాండము మంత్రిప్రగడ సూర్యప్రకాశకవి	1-4 -0
47. సూత్రాంధ్రవ్యాకరణము - చిన్నయసూరి	3- 9-6
48. హంససందేశము (తెలుఁగుపద్యములు) కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారు	1- 0-3
49. హ్రస్వరంగములు - కొమ్రాత్తపల్లి సూర్యరావుగారు	0-14-0
50. Dravidian Lexicography జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్.	2-14-3
51. Defence of Literary Telugu జయంతి రామయ్యపంతులుగారు	2- 5-3
52. పరిషత్పుస్తకభాండాగారము III భాగము	1- 7-0
53. శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు I భాగము	361- 0-0
54. డిటో II భాగము	284- 0_0
55. డిటో III భాగము	273- 8-0
56. డిటో IV భాగము	269- 8-0
57. శ్రీ పిఠాపురం మహారాజావారి ప్రచురణములు	67- 5-3
58. కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారి గ్రంథములు (సుబ్రహ్మణ్యము)	3- 0-6
మొత్తము	1,642- 6-9

అరుంధతీ వసిష్ఠము

శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులు బి. ఏ.;

(పరిశిష్టము)

క. అని చెప్పి కపిలదేవుని
మనమున కెక్కన్ నుతించి మఱి కర్దమునిన్
మనమార సంస్తుతించి య
తని యాత్మజులన్ విరించి తగఁ గని యనియెన్. ౧౯

చ. "సరసిజనేత్రలార! విలసద్గుణరాజితలార! మీర లా
పరమఋషీంద్రపత్ను లయి భాసిలఁగాంతురు దివ్యకీర్తులన్
బరఁగుదు రస్మదాదులకు భావన కందని పూజనీయలై
కర మరుదైన మీకత జగత్త్రితయంబున కొజ్జబంతి యౌ. ౨౦

క. నాకంబె మిన్నలై శుభ
గాకారులునై యెసంగునట్టి మహర్షుల్
చేకొందురి మిమ్ము సతులుగ
లోకంబులు శుభములన్ వెలుంగఁగ మీచే." ౨౧

చ. అని కొనియాడి ధాత తనయాత్మజుఁడైన మరీచిమౌనిచం
ద్రుని గని "వత్స! నీవు కళనుం గొని పత్నిగ గార్హధర్మజీ
వనమున సంతతిన్ నిలుపు భావ్యము నీ కిది నిన్ను నీమె దే
వునిగను గొల్చి కీర్తిరమఁ బొందును లోకులు సంతసింపఁగన్". ౨౨

గీ. అని విరించి మరీచికి నాజ్ఞ చేసి
కర్దమునియింట విడిచి శీఘ్రమున నేఁగె
నారదాదుల నాత్మనందనులఁ గూడి
సకల పుణ్యాస్పదం బాత్మసదనమునకు. ౨౩

ఉ. అంతటఁ గర్దమర్షియు బ్రియంబును గాంచి మరీచిమౌని న
త్యంతకుతూహలంబున సుఖాంబుధిఁ దేల్చుచు నాదరింపఁగా
నంతటిమౌనిచంద్రముఁడు నంతటిజ్ఞానియు నంతయోగ్యుఁ డా
వంతయుఁ గష్ట మందక యబ్బెఁగదా యని పొంగిపోయెనన్. ౧౪

గీ. కార్యమునయందుఁ గార్యము కలిసివచ్చు
ననియు సమవయస్కులు నని యందఱకును
నొక్కసారియె యుద్వాహ మొనరఁ జేయఁ
దలఁచి వెదకం దొడంగు నుత్తమవరులను. ౧౫

మ. అనసూయాగుణగౌరవంబుఁ దలపోయం జొచ్చి సాదృశ్యస
ద్గుణసంపన్నుఁడు తుల్యరూపవిభవోద్భూతప్రకాశుండు స
జ్జనమందారుఁడు దివ్యశక్తినిధి విజ్ఞానప్రభావాఢ్యుఁ డా
మునిరత్నం బగునత్రిమౌనిఁ దలఁచెన్ ముమ్మాఱు సంప్రీతిగన్. ౧౬

చ. అమలినకర్దమర్షి హృదయంబునఁ బుట్టినపూజ్యభావ ము
త్తమముగఁ బాఱి పాఱి వినుతం బగుసద్వ్రతదీక్ష నున్నయ
త్రిమునిని జేరి యాతనికిఁ దీవ్రముగా జనియింపఁజేసె ను
త్తమతరుణీవివాహదృఢతత్పరతన్ క్షణమాత్రలోపలన్. ౧౭

ఉ. భావన కెంతశక్తి తలఁపన్ విలసిల్లునొ యౌర, యంచు సం
భావనచేసి యత్రిముని - పావనకర్దమయోగశక్తిసం
భావన కాత్మ మెచ్చి యిఁక మానునె కాక వివాహ మంచుఁ గ
న్యావరకాంక్షఁ గర్దమగృహంబును జేరెను దక్షిణంబునన్. ౧౮

మ. అహహా! మౌనితపఃప్రభావములు భావాతీతశక్త్యున్నతుల్
విహితాత్మక్రియ లంతరార్థములు గంభీరంబు లూహింపఁ; బ్ర
త్యహమున్ దోఁతు రలోకజీవనులుగా నార్యర్షు లెన్నంగ లో
క హితశ్రేష్ఠులు వారె వారిఁ బొగడంగా నౌనె యెవ్వారికిన్! ౧౯

గీ. కర్దముఁడు దేవహూతి యుత్కంఠమీఱ
నత్రి కెదురేఁగి యర్ఘ్యపాద్యంబు లొసఁగి
యుచితసంభావభావితు నొనరఁ జేసి
ప్రీతిఁ గూర్చిరి తాము సంప్రీతు లయిరి. ౩౦

గీ. శ్రద్ధ యనుకన్య కనురూపచరితుఁ డైన
వరు నరయఁగోరి కర్దముఁ డురువివేక
మునఁ దలంచెను నంగిరోమునిని మిగుల
నిశ్చలం బైనయాత్మలో నిమిషమాత్ర. ౩౧

చ. ఘన మగునిష్ఠ నాత్మ శితికంఠపరాయణమై చెలంగఁ బెం
పున గనునంగిరోముని యపూర్వముగాఁ గనిరెఁ హృదంతరం
బున నొకయంతరాయమును బూనిననిష్ఠకు నంతె దివ్యదృ
ష్టిని బరికింపఁ దోఁచిన దశేషభవిష్య కథావిశేషముఁ. ౩౨

మ. అతిచిత్రంబులు దైవలీలలు మహాహంకారులై మానవుల్
మతిలో నెంతురు సర్వముఁ నిజకృతుల్ గా నాకు నేఁ డిట్టిస
ద్వ్రతభంగంబులు పెండ్లిబేరములు సంప్రాప్తించెఁగా! యంచు స
మ్మతి నేతెంచెను గర్దమర్షికడ కా మాన్యాత్ముఁడుఁ వెంటనే. ౩౩

గీ. కర్దముఁడు దేవహూతియుఁ గౌతుకమున
నతని కెదురేఁగి యర్ఘ్య పాద్యంబు లొసఁగి
సర్వసత్కారము లొనర్చి సంతసమున
నాత్మమందిరమున నిల్పి రతులభక్తి. ౩౪

గీ. పూర్ణసుగుణాబ్ధి యగుహవిర్భువును దలఁచి
తుల్యరూపగుణంబులు తోఁచినంత
ఘనుఁ బులస్త్యుని దలపోసెఁ గర్దముండు
క్షణము హృదిలోనఁ దలపోసి సన్మనీష. ౩౫

ఉ. అంతఁ బులస్త్యమానికి హృదంతరమందునఁ జెప్పరాని య
త్యంతముదంబు గల్గ దరహాసము పుట్టఁగ నాత్మలోన ని
శ్చింతఁ దలంచినన్ నిరవశేషము బోధపడెన్ సమస్తమున్
వింతలు దైవలీల లని వేమఱు లెంచి పులస్త్యుఁ డాత్మలో. ౩౬

గీ. బయలుదేరెను గర్దమప్రభునిఁ జేర
నాతఁడును దేవహూతితో నర్ఘ్యపాద్య
సత్క్రియలతోడ నెదురేఁగి సంతసమున
నాదరించెను వచ్చినయంత నతని. ౩౭

క. గతి యను నిజపుత్త్రికసం
గతి కర్దముఁ డెంచెఁ బ్రీతి కడలుకొనంగన్
మతిఁ దోఁచెఁ బులహమౌనియు
వ్రతులకు సదసద్వివేక వైభవ మహదే! ౩౮

మ. పులహుం డాత్మతపఃపరాయణుఁడునై పోల్పొందు వేళన్ దలం
పులు పైఁబడ్డఁ గలంగ మానసము నెమ్మో మెఱ్ఱనై క్రోధసం
కుల మయ్యెన్; దన కిట్లు విఘ్నములు చేకూరం గతం బేమి యం
చలఁతిం బోక కరంబునం గొనియె శాపాక్షేపవాగ్ధారలన్. ౩౯

ఉ. ఇంతటిలోన నాంతరపుదృష్టి నిగుడ్పంగఁ గర్దమర్షి శు
ద్ధాంతరసౌహృదంబు గననయ్యెను వానికి బోధ యయ్యె వృ
త్తాంతము సర్వమున్; మిగులఁ జెమ్మెను దప్పుల శాపవారి య
త్యంతముదంబునన్ బయనమయ్యెను బెండ్లికి నీశ్వరాజ్ఞ గాన్. ౪౦

గీ. కర్దముఁడు దేవహూతియుఁ గడలుగొన్న
కౌతుకంబున నెదురేఁగి గౌరవమున
నర్ఘ్యపాద్యాదు లందించి యాదరించి
పులహు నిలిపిరి గృహమునఁ బొలుపుమిగుల. ౪౧

క. కమలాసన చోదితుఁడై
సమరూపవయోనుకూల సమరసభావ
ప్రమదాంతఃకరణుల ను
త్తమవరులను గర్దముండు ధన్యుం డేతెన్. ౪౨

క. క్రియ యను తన కూర్చెడు క
న్నియకును గర్దముఁడు కూర్చె నిరుపమనిష్ఠా
నియమవ్రతుఁ డగు క్రతువున
వయసును రూపంబు గుణము వఱలఁగ సమమై. ౪౩

ఉ. ఖ్యాతి యనం జెలంగుతనకన్నియ కంతటఁ గర్దముండు వి
ఖ్యాతతపఃప్రభావుఁడు సమంచితవిజ్ఞుఁడు రూపమన్మథ
ఖ్యాతుఁడు ప్రీతచిత్తుఁ డగునార్యు భృగున్ బతి గాఁగ నెంచి సత్
ప్రీతి నతండు వచ్చె నురరీకృతిఁ గర్దముఁ డాత్మ మెచ్చఁగన్. ౪౪

క. శాంతంబు రూపు దాల్చుట
శాంతి యనం జెలఁగు నాత్మజను గర్దముఁ డ
త్యంతముఁ గూర్చెడునామెను
స్వాంతమునం దెంచి చూచె సరిపడుభర్తన్. ౪౫

గీ. తలచి చూడఁగఁ దోఁచె నథర్వుఁ డనెడు
నుత్తమతపోధనుండు మహోత్తమగుణి
కర్దముఁడు వానిఁ గాంక్షించె గాఢముగను
నాతఁడును బ్రీతి విచ్చేసె నందుకొఱకు. ౪౬

ఉ. కన్నియ రూపుఁ గోరు నధికంబుగఁ గోరును దండ్రియున్ మహో
భ్యున్నతసద్గుణౌఘమును నున్నతసంపదఁ గోరుఁ దల్లి యి
ట్లన్నియు నాత్మ నెంచి తనయల్లురఁ గూర్చెను గర్దమర్షి యి
న్నిన్నియు నొక్కచోఁ గలబుషీంద్రుల నాత్మమహత్త్వ మెట్టిదో !

మ. సుదతీరత్నములందు శ్రేష్ఠమయి తేజోరాశులై కామ్యముల్
మది వర్జించి తపఃప్రభావమున సమ్మాన్యాత్ములై యొప్పుచున్
ముదమొప్పన్ విహరించుచున్ వెలయుపూవుంబోఁడి పుణ్యాంబులన్
బ్రోదుల్ సేయు నరుంధతీరమణి కేపుణ్యంబు ప్రాప్తించునో? ౪౮

క. అని కర్దముఁ డత్యంతము
మనమునఁ దలపోసెఁ దుల్యమహిమాన్వితు నె
వ్వనిఁ బ్రార్థింతునొ యని న
మ్మనమునఁ బొడకట్టఁడయ్యె మహితుఁ డెవండున్. ౪౯

గీ. కలఁడు కలఁడు వసిష్ఠర్షి కలఁ డటంచు
నెంచుచుండును గాని యేరీ? తదీయ
దివ్యతేజంబు సైరింపఁ దివురువార
లనుచు భయమందుఁ దలపోయు నతని నితఁడు. ౫౦

చ. భువనములందుఁ బొల్పెసఁగుపుణ్యుల నెల్లర నుత్తమర్షులన్
మిగులఁ బ్రసిద్ధులై చనుమునీశ్వుల నెంచి వసిష్ఠమౌనియే
తపును బరిగ్రహింపఁ గడుధన్య నరుంధతి నంచు నెంచి యా
ప్రవిమలమానసాంబురుహుఁ బ్రార్థనచేసెను గర్దమర్షి తాన్. ౫౧

ఉ. కర్దమమౌని ప్రార్థనముఁ గాంచి వసిష్ఠుఁడు దివ్యదృష్టి సౌ
హార్దముతోడఁ గర్దమగృహాంగణభూమికి నేఁగుదెంచినన్
గర్దమ దేవహూతు లతిగౌరవ మొప్ప సమాదరించియున్
మార్దవ మొప్పఁ బల్కియును మాన్యతఁ గొల్చి రనంతభంగులన్.

క. కరుణాఢ్యుఁడై వసిష్ఠుఁడు
పరమవినీతిని గ్రహించి పరిచర్యల నా
దరమేదురతను గాంచెను
అరుంధతిని సుగుణభూషణాంచితరూపన్. ౫౩

ఉ. కాంచినయంత నామె తనకాంత యటంచు గ్రహించి యాత్మలో
నెంచెఁ బరీక్షచేయ ధర నెంతటిరత్నమహత్త్వమైన నొ
క్కించుక గీటుఱాయిపయి గీచినయంతటఁ గాదె వ్యక్తమా
నంచు వసిష్ఠమౌని; ఇది యౌఁ గద! యుత్తమభంగి మెన్నఁగన్.

గీ. "ఓయి కర్దమ! నీయింట నున్నవారె
యిసుక వంట యొనర్చెడియిగురుఁబోండ్లు?
అట్టులైన మనోభీష్ట మగును మనకుఁ
దెలుపు" మనఁ దెల్లపోయిరి లలన లెల్ల. ౫౫

గీ. తండులంబులు తెచ్చినఁ దగినరీతి
వండిపెట్టంగ వనితలు వలఁతు లగుదు
రంతియే కాని యిసుక నేయింతి వండఁ
గల దనుచు నూఱకుండిరి లలన లెల్ల. ౫౬

గీ. ఇతనికోరిక తీరనియెడల నేమి
సంభవించునో యని భయసంభృతుఁ డయి
కర్దముఁడు తెల్పె నీమాట కంబుకంఠి
యగు నరుంధతి కామె యిట్లనియెఁ బ్రీతి. ౫౭

క. "ఇది యెంతటిపని? తండ్రీ!
మది సంశయ ముడిగి చెప్పుమా యా ఋషికిన్
ముద మొదవ వండిపెట్టుదు
నిదె యిమ్మని యిసుకఁ దెచ్చియిమ్మా! నాకున్." ౫౮

శా. ఈమాటల్ విని కర్దముండు మదిలో నెంతో ముదం బంది యా
భామారత్నము చేయఁజాలు నని చెప్పంబోయె నవ్వానితో
ఏమో? యెంతటి శక్తి యున్నదియొ! మేలే కాద యట్లైనచో
నీముష్టింపచుఁ డిట్లనన్ గతము లున్నే యంచు లోకుల్ వెసన్. ౫౯

చ. ఎవరికిఁ దోఁచినట్లుగ నెల్లరుఁ బల్కఁగొనన్ వసిష్ఠుఁ డ
య్యువిద కొసంగె నా యిసుక నొప్పుగఁ గొల్చి సమంచితంబుగాఁ
దవిన తెఱంగునన్ బలువిధంబుల భక్ష్యము లేహ్య చోష్యముల్
మిను లగుపానముల్ జలుప లేమయుఁ గైకొని భక్తిపెంపునన్. ౬౦

గీ. ఇది యపూర్వము దీనినెట్లీపడంతి
చేయఁజాలునో చూత మచ్చెరు వటంచు
సిద్ధసాధ్యులు దేవతల్ శ్రేణి గట్టి
యంబరంబున నిల్చిరి సంబరమున. ౬౧

ఉ. ఈచెవి నాచెవిం బడి యనేకజనంబులు మౌనిశేఖరుల్
చూచి తరింత మంచుఁ గడుఁ జోద్యమటంచును జేరవచ్చి సం
కోచము లేక యమ్మునిని నకుంఠితతేజుని జ్ఞానమూర్తి భా
షాచతురాననున్ గని ప్రశంస రొనర్చిరి భక్తియుక్తులై. ౬౨

మ. తరుణీరత్న మరుంధతీవనిత చేతఃప్రీతిగా మౌనిశే
ఖరుఁ డైనట్టి వసిష్ఠుఁ డిచ్చునిసుకన్ గైకొంచుఁ బాత్రంబులన్
సరిగా నాల్గిటఁ బోసి భక్ష్యమును జోష్యం బంతటన్ లేహ్యముల్
వరపానీయములన్ బొనర్చె క్షణకాలంబందు నేర్పొప్పఁగన్. ౬౩

ఉ. ఆయమచేతిచల్వ యది యట్టిదయేమొ క్షణంబులోన నా
ప్యాయపుభక్ష్యచోష్యములు నయ్యెను లేహ్యము లయ్యె నంతఁ బా
నీయము లయ్యె నయ్యిసుక; నిశ్చయ మిట్టి పవిత్రహస్తముల్
చేయఁగ లేనిదెద్ది యని చిత్తరులై కరులైరి చూపఱుల్. ౬౪

చ. ధణధణ దేవదుందుభులు తద్దయు మ్రోసె, సురాళిఘంటికల్
గణగణ మ్రోఁగెఁ, దూర్యయుగళంబుల నాదము లొప్పె, నప్సరో
గణముల యాటపాటలును గమ్మని నృత్యములున్ జెలంగె, నా
క్షణమునఁ బుష్పవర్షమును గాఢముగాఁ గురిసెన్ బొరింబొరిన్. ౬౫

మ. దిశ లెల్లన్ శమితంబులయ్యెఁ దమయుత్సేకంబులన్ వీడి స
ద్వశమున్ గాంచఁగ శాంతమూర్తిగనియెనంద్రింబుల్, సుహృత్పాళికిన్
వశమయ్యెన్ సకలేంద్రియంబులను సంప్రాప్తించె లోకాళికిన్
బ్రశమానూనసుఖం బరుంధతి యొనర్పన్ వంట చిత్రంబుగన్. ౬౬

మ. జయనాదంబుల దేవకామినులు పుష్పవ్రాతముం జల్లఁగా
భయభక్తిప్రతిపత్తులన్ ఋషిసమీపప్రాంతముం జేరి "ఓ
ప్రియమానసీశ్వర ! సిద్ధమయ్యెను మనోభీష్టంబు తీరంగ వం
ట యిదే ర"మ్మని చేరఁజీరెను వసిష్ఠబ్రహ్మ సత్కాంత తాన్. ౬౭

శా. "సంతోషించితి నేల భోజనము ? నీసాంగత్యమే కోటివేల్
కాంతా ! నే నిదె వత్తునిప్పుడె లసద్గంగా జలాపూర్ణ మ
త్యంతప్రీతిద మీ కమండలువుఁ జేతం బూని నా రాకప
ర్యంతం బిద్ది గ్రహించి యుండు"మని తా నందించె సమ్మౌనియున్

క. అందించిన నాకాంతయు
నందించి మహాప్రసాదనయసంగతిఁ దా
నందికొనె నాకమండలు
వందక సందేహ మించుకైనను భక్తిన్. ౬౯

మ. జలపూర్ణంబగునాకమండలువు హస్తం బందునం బట్టి యా
లలనారత్నము నిల్చె సమ్మునియు సంలక్షించి యక్కన్నె న
మ్ముల వేగంబున నేఁగె నెచ్చటికొ యేమో యెందుకై యేఁగెనో
తెలియన్ రా దటఁ బ్రొద్దు కుంకినను నేతేఁడయ్యె నేపాటికిన్. ౭౦

క. దినములు కడచనెఁ బక్ష
మ్మును నిండెను నెలలుకూడఁ బోయెను గానీ
మునిముచ్చు రాకపోయెను
వనితామణి యేకదీక్ష వదలక నిలిచెన్. ౭౧

ఉ. తిండియుఁ దిప్పలున్ గనక దీర్ఘదినంబులు వాసరంబు ల
ట్లుండి చలింపదయ్యె "నిటు లొప్పదు దాని సటుండ నిచ్చి యో
యండజయాన ! తిండి తిని యాపయిఁ జేయుము నిత్యకృత్యముల్
దండితనంబు వీడి యనఁ దా బదు లాడదు కంటఁ జూడదున్. ౭౨

శా. రాఁడయ్యెన్ మునిరాజు జాడ కనఁగా రాదయ్యెఁ దన్వంగి యి
ల్లేఁడుల్ పూఁడులు నేఁగుదెంచినను గానీ దీక్ష యేమాత్రమున్
వీడంజాలక యుగ్రనిష్ఠ నిలువన్ వెన్వెంటనే లోకముల్
పేడెత్తెన్ నిజధర్మముల్ తొలఁగఁగాఁ బెంపేది రార్యర్షులున్. ౨౩

మ. కలగెం దోయధు లెల్లఁ జిక్కనినదుల్ గాంభీర్యముల్ వీడి కాఁ
కలఁ దేలం దొడఁగెన్ జగం బులిసె శోకం బందె భూదేవియున్
వెలవెల్వోయె దివాకరుండు ఋషిసద్బృందంబు లెల్లన్ మన
శ్చలనం బందెను తాఱుమాఱయె సమస్తం బింక వేయేటికిన్. ౨౪

ఉ. కర్దమమౌనిచంద్రుఁ డధికంబగు ప్రేముడిఁ జేరవచ్చి "నీ
దుర్దమ నిష్ఠచే జగ మధోగతి పొందఁగ నున్న దమ్మ! యీ
దుర్దశ మాన్పఁగాఁ బరమదుస్సహ మీతప మింత మాను నీ
గర్దమమౌనిపుత్రి వని గాసిలి తిట్టుదు రట్లు కానిచో". ౨౫

మ. అని యెంతెంతని వేడుకొన్నఁ జెవియం దావంతయున్ జేర్ప దే
మని మాటాడదు లోక మెట్లయిన నేమా నాకు నానిష్ఠ నా
కును జాలున్ బలుమాట లేల యిఁక నొక్కొ నాఁగ నాదివ్యదీ
క్షను మానంబె సమస్తమున్ దెలుపునాఁగా నుండె నక్కాంతయున్.

గీ. తండ్రి ప్రార్థించి విఫలుఁడై తలఁచె లోన
నిట్టి దుర్దమవ్రత నిజం బెంచి చూడ
నాకు గౌరవహేతువే నాక కాదు
సకలలోక సంరక్షిణి సత్య మంచు. ౨౬

గీ. తండ్రి ప్రార్థించి విఫలుఁడై తప్పుకొనినఁ
దల్లి ప్రార్థించె మిక్కిలిఁ దా నరుంధ
తీరమణి పక్షపాతంబు తేటపఱుప
దయ్యెఁ దలిదండ్రులందు భేదంబుఁ జూపి. ౨౭

గీ. ఋషివతంసులు నొకరొక్కరే క్రమమునఁ
"దల్లి! యుడుగుము నీదీక్ష దయదలిర్ప
లోకముల నేలు" మన్న నాళీకనయన
యతనితోడిద లోక మంచాత్మఁ దలఁచు. ౨౯

మ. తలఁపఁ గొందఱు దీక్షయే యెఱుఁగ రేధర్మంబునుం జూడ రా
ర్తులు వారల్ కడు హీను లెన్నఁగను మందుల్, కొంద ఱీదీక్షయం
దలఁతిశ్రద్ధను జూపి బాధ యగుచో నావంకకే చూడ, ర
త్యలఘుల్ సువ్రత ముత్తముల్ విడువ రేయాతంక మేతెంచినన్. ౩౦

ఉ. ఈగతి నాయరుంధతి యహీనమహావ్రత దీక్షచేత స
ద్యోగ మహాగ్ని వెల్వడి మహోన్నతభంగి సమస్తలోకముల్
క్రాగఁగఁ జేయుచుండ సురకామిను లుత్తలమంద నింద్రుఁ డా
వేగముతోడ నేఁగి కడు వేఁడె విరించిని రక్షసేయఁగన్. ౩౧

మ. చతురామ్నాయము లొక్కపెట్టునను ఘోషల్ పెట్టఁ బద్మాసనుం
డతులపౌఢిమఁ గోలుపోయినటు లాహా! యంచుఁ జింతించుచున్
మతి దిట్టంబొనరించుకొంచు నిజహంసారూఢుఁడై కర్దమ
ప్రతికూఁతుర్ వెదకందొడంగె మది సంభావించి యేతత్కృతిన్. ౩౨

గీ. నలువ విచ్చేసి యాయరుంధతిని గాంచి
"బిడ్డ! యుడుగుము. నీమనోభీష్ట మేమి?
జగము లల్లాడిపోయె నీసరణి తగునె?
మాను వ్రత" మని మఱి బతిమాలుకొనియె. ౩౩

గీ. నలువయంతటివాని నైనను గనంగ
నిష్టపడదాయె మాటాడ నెంచదాయె
నాయరుంధతి నిలుచుండి నట్లె నిలిచి
పట్టినకమండలువు నట్లె పట్టియుండె. ౩౪

ఉ. ఈ మెయిఁ గదల్ప నింక వెలి వేమియు లేదని బ్రహ్మ యాదిగా
నా మహితర్షి చంద్రులును నద్భుతకంఠ వినాద మేర్పడన్
"ఓ మహనీయతాపస! ఋషీశ! వసిష్ఠమహర్షి! శీఘ్రమే
యీ మహిమాస్పదన్ గనఁగ నిచ్చటికే వల తేవె సత్కృపన్.

ఉ. నీ కృప లేనిచో బ్రదుకనేరము దేవ! క్షణంబు కూడ నీ
యీ కృప గల్గుచోఁ దృణమ యేనియు మేరుసమానమే యగున్
మా కయి లోకసంకటము మానుపుకోసము వేగ వచ్చి నీ
వీ కమలాయతాక్షి వ్రత మింతకుఁ బూర్ణసమాప్తి చేయవే! ౨౬

గీ. లోకసంరక్షణార్థమై నీకు జన్మ;
మరయ మమ్ము బోంట్ల రక్షించు టగు వ్రతంబు;
కుంభసంభవ! విచ్చేసి కోమరుమిగులఁ
బెండ్లికొడుకవు కాఁగదే ప్రియము మెసంగ". ౨౭

క. అని వేడుకొనుచు నుండఁగ
మునిసార్థన్యుఁడు వసిష్ఠ మునిచంద్రుఁడు స
ద్వినుపీఠినుండి దిగియెను
ఘనతేజము దిక్కులందుఁ గ్రమ్ముకొనంగన్. ౨౮

ఉ. వచ్చి నమస్కరించిన తపస్వులకెల్లఁ బ్రతిప్రణామముల్
మెచ్చి యొనర్చి పద్మభవు మేదురభక్తి నుతించి వెంటనే
యచ్చపలాక్షిఁ గర్దముని యాత్మజఁ జేరి "లతాంగి! యాఁగదే
వచ్చితి నా కమండలువు భద్రము చేసితి విచ్చ మెచ్చితిన్". ౨౯

క. అను నవ్వసిష్ఠుపలుకులు
విని కన్నులు విచ్చి చూచి వినమితశిరయై
తనచేతికమండలువును
మునిచేతం బెట్టి కదలి మ్రొక్కె నతనికిన్. ౩౦

మ. సుమవర్షంబులు దేవతల్ కురియ యక్షుల్ కిన్నరుల్ నృత్యముల్
సమదస్ఫూర్తి నొనర్పఁగా మఱియు గంధర్వుల్ జయధ్వానముల్
ప్రమదం బారఁగఁ జేసి గీతవితతిం బాడంగ దివ్యంబు ది
వ్య మటంచుఁ జనముల్ నుతింప శుభముల్ ప్రాప్తించె లోకాళికిన్.

గీ. "పడఁతి! లెమ్మింక శుభములు పడయఁగలవు
సిద్ధ మిది త్వన్మనోభీష్టసిద్ధి యగుట"
యని వసిష్ఠుఁ డరుంధతిహస్తయుగళిఁ
బట్టుకొని లేవనెత్తెను బ్రణయ మొప్ప. ౨

క. అహాహా! మహర్షి పాణి
గ్రహణం బొనరించినంతఁ గన్నియ కపుడే
స్పృహ వచ్చి సిగ్గు గదిరినఁ
దహతహపడి లోని కరిగెఁ దరుణులు నవ్వన్. 3

గీ. "తడయఁ జూడకు మింకఁ గర్దమమునీంద్ర!
శీఘ్రముగ నే వివాహసంసిద్ధిఁ గూర్పు"
మంచు నాసతియిచ్చె నాయంచ రాతు
అవ్వసిష్ఠుఁడు వినఁ జిఱునవ్వుతోడ. ౪

మ. సుముహూర్తం బది నిశ్చయించుకొని యచ్చోసర్వసంభారముల్
సమకూర్చెన్ ఋషికర్దముండు పరమైశ్వర్యంబుగన్ మున్నె యా
త్మమహత్త్వప్రతిపాదకుల్ పరమసంభావ్యాత్ము లైనట్టి వా
నిమహాశ్రేష్ఠులఁ జేయఁజాలనివి యున్నె యెట్టికృత్యంబులున్.

గీ. పెండ్లిపెద్దలు చనుదెంచి విడిసి యుండి
రతనిగృహమందు జామాత లంద ఱతని
నుతితతులఁ దన్పువా రైరి సతు లొనర్చి
యతఁడు గావింపఁ బెండ్లిండ్ల నబ్బురంబె! ౬

మ. తనతొమ్మండ్రుకొమార్తె లిట్లు పరమాత్మజ్ఞానవిజ్ఞానులన్
ఘనమానీంద్రుల రూపమన్మథుల నిష్కామ్యాత్ములన్ దేవదే
వనికాయస్తవనీయులన్ ద్రిభువనప్రఖ్యాతులన్ బ్రహ్మజ్ఞా
వనులన్ భర్తలుగా గడించి రని యాబ్రహ్మర్షి యుప్పొంగుచున్.

ఉ. మునికులసంప్రదాయమున మున్నటు లొప్పినశాస్త్రపద్ధతిన్
గని మనమందుఁ గర్దముఁడు కాంచి సదాచరణంబు వీనిమే
ళనమునఁ జేయఁబూనెను జెలంగి వివాహమహోత్సవంబులన్
వినుతవిధాన మొప్పఁగఁ బవిత్రగతిన్ సుమనోనుకూలతన్. ౯౮

గీ. బ్రహ్మమునుముందు నతనియాధ్వర్యవమున
సర్వదేవతాఋషిగణసన్నిధాన
మందు దివ్యవైభవముతో నలరెఁ గర్ద
మాత్మజలపెండ్లి లోకంబు లలరఁ బ్రీతి. ౯౯

చ. మునివరసామగానరవముం బురుడించుచుఁ గోకిలాంగనా
జనకలగానమాధురులు షడ్జములన్ బెనుపొందుచుండఁగా
ననవరతంబు నధ్యయనమందునఁ బాల్గొనుకీరరాజముల్
గొనకొని కల్పఁగాఁ దొడఁగెఁ గూర్మిశ్రుతిన్ మునివేదఘోషతోన్.

ఉ. నృత్తము సల్పునచ్చరలు నెమ్మికులం బొనరించునాట్యసం
పత్తిఁ దదీయనూతనవిపర్యయముల్ కనినన్ మనంబులన్
హత్తుకొనంగ మైమఱచి యాటలు మాని నిజాత్తశాస్త్ర మా
వృత్తియొనర్చుకోఁ దొడఁగ నెల్లరు నవ్విరి సిగ్గుచేటుగన్. ౧౦౧

చ. అరవిడి నూత్నశోభల నయోచితభంగి దిశాముఖంబులన్
బరఁగఁగఁ జేయు పద్మములఁ బావనభంగిఁ గరేణుయూథముల్
సరసముగా గ్రహించి సుమసంగతిచే గజమాల లెన్నొ చే
కురిచి నవీనదంపతులకున్ గయిసేయును భక్తియుక్తులన్. ౧౦౨

ఉ. మందలు మందలై తమ కమందసుఖం బిది యంచుఁ జెప్పఁగా
డెందములందు నెంచియొ కడిందిపొదుంగులతోడ దివ్యగో
బృందము లాప్రదేశమునకే పఱతెంచి పయస్సులన్ మహా
నందముతోడ నతన్ గురిసి నందినులే యనఁ బొల్చు నిమ్ములన్.

గీ. పండి యుండినపండు లీపెండిలికయి
నిల్చియున్నవో నాఁగ నా నిమిషమందె
రాలిపడిపోయి యామునిరాజిభుక్తి
కొఱకుఁ జూపును వారి కకుంఠభక్తి. ౧౦౪

గీ. పిల్లతెమ్మెరలనె పంపి మెల్లమెల్ల
వారినును మేనులకు సుఖప్రమద మీయ
వాయుదేవుఁడు చూపు హృద్భక్తియుక్తి
తనసదాగతిత్వమ్ము సార్థకము గాఁగ. ౧౦౫

మ. తనకున్ రక్షకులై జగంబుల నితాంతప్రేమ వాటించుచున్
మనువారే కద ! వీర లంచుఁ దనకున్ మర్యాదగా వారికిన్
దనభక్తిన్ బ్రకటింపఁగా శమితతీక్ష్ణత్వంబునన్ మందమై
యినుఁడొప్పెన్ సమశీతలుం డయి గుణోత్కృష్టాత్ము లిట్లుండరే ?

గీ. స్వచ్ఛమై శారదాభ్రంబుచంద మగుచు
నొప్పె వినువీథి నీలిమ నొప్పుమిగిలి
సరసహృదయంబులను బోలి సరసులందు
నీరములు గాంచె స్వచ్ఛతన్ నిశ్చలతను. ౧౦౬

ఉ. ఈగతిఁ బంచభూతములు హృష్టములై మతి తృప్తి నిచ్చి తే
జోగరిమన్ జెలంగఁ బరిశుద్ధమనస్కులు సంతసింపఁగా
నాగమవేదులై చెలఁగునార్యఋషీశులఁ జెట్టవట్టి శో
భాగురుతన్ జెలంగిరి శుభప్రదకర్దమపుత్త్రికామణుల్. ౧౦౭

గీ. సృష్టికర్తయు వారి నాశీర్వదించి
యాత్మధామంబునకు నేఁగె నంచమీఁద
తక్కు దేవత లాశీర్వితానములను
గురిసి వారలపైఁ జేరుకొనిరి దివిని. ౧౦౯

వ. ఆ పిమ్మట యథావిధివివాహసంస్కారానంతరము
దేవహూతీకర్దములు తమతొమ్మండ్రుముద్దు
గుమ్మ లగుకూఁతుండ్రను దొమ్మండ్రుగు
రల్లుండ్రకు నొప్పగింతలు పెట్టి కన్నులనీరు గ్రమ్ముకొన ౧౧౦

ఆ. "ముద్దుబిడ్డలార! ముదముతోడుత నేఁగి
పతులవెంట వారె గతులు గాఁగ
మమ్ము మఱవకుండ మహితయశస్సును
పార్జనమ్ముఁ గాంచి వఱలుఁ డమ్మ!" ౧౧౧

చ. అని తమకన్యలన్ బతుల కర్పణచేసి సగౌరవంబుగా
ననుపమవస్తుసంతతు లనంతము వారల కిచ్చి నిత్యనూ
తనములు కట్టఁబట్టములు ధన్యత వారి కొసంగి మేలిభూ
షణము లొసంగి పంపిరి ప్రశాంతమనస్కత వారి నెల్లరిన్. ౧౧౨

గీ. తుద కరుంధతీదేవిని ముదము మీఱ
నవ్వసిష్ఠునితోఁ బంపు నవసరమునఁ
గనులవెంబడి నశ్రువాహినులు పాఱె
దేవహూతికిఁ గర్దమధీమణికిని. ౧౧౩

గీ. ఇది యగునరుంధతీవసిష్ఠేష్టకావ్య
రాజమున ద్వితీయాశ్వాసరాజ; మీశ!
గురువరా! త్వత్కృపామృతభరితమాన
కీనవాఙ్మయ మిదియు నంకితము నీకు. ౧౧౪

క్రీడాభిరామ పాఠములు

బండారు తమ్మయ్య

క్రీడాభిరామము రావిపాటి త్రిపురాంతకుఁడు సంస్కృతమున రచించిన ప్రేమాభిరామమను రూపకము ననుసరించి పదునేనవశతాబ్దియందాంధ్రభాషలోఁ గూర్పఁబడిన వీథినాటకము. దీనికర్త విజయనగర రాజుల భాండాగారాధ్యక్షుఁడుగా వినుకొండలోనుండిన వినుకొండ తిప్పనామాత్యుని పుత్త్రుఁడు వల్లభరాయఁడని గ్రంథమును బట్టి కానవగును. కాని నిక్కమైన శ్రీనాథుని వీథినాటక మిదియే యనియుఁ గర్తృత్వమును వల్లభరాయని కారోపించి శ్రీనాథకవి సార్వభౌముఁడే దీనిని రచించెననియుఁ గొందఱ యభిప్రాయము. ప్రౌఢదేవరాయల యాస్థానములో గౌడడిండిమభట్టుతో వివదించుటకయి కర్ణాటరాజధాని కేఁగునప్పుడు మార్గమధ్యమున వల్లభరాయని సందర్శించిన సందర్భమున నీకృతిరచనోద్యమము నాతనివలన విని శ్రీనాథుఁ డందాతనికి విశేషముగఁ దోడ్పడియుండునని నా యభిప్రాయము. ఈ గ్రంథకర్తృత్వమును గూర్చి పండితలోకమునఁ జాలవఱకుఁ జర్చలు మున్నె జరిగియున్నవి. ప్రస్తుత మిచ్చట వానితో మనకుఁ బ్రసక్తిలేదు. కృతికర్త యెవరైనను గ్రంథ మమూల్యమయినది. పదునాల్గవ శతాబ్దినాఁటి సాంఘికపరిస్థితులను, అప్పటి కాకతీయరాజధానియగు ఏకశిలానగరమునకు సంబంధించిన విశేషవివరములను నెఱుంగఁగోరు పరిశోధకులకీ గ్రంథపఠన మత్యావశ్యకము. ఇట్టి యీయుత్తమగ్రంథమునకు గ్రంథపాతములతోఁగూడి శిథిలాతిశిథిలమైన తాళపత్త్రప్రతియొక్కటి మాత్రమే తంజావూరు సరస్వతీమహాలు పుస్తకాలయమునందుఁ జిక్కియున్నది. దానిని బట్టి యీకృతిని దొలుదొలుత 1909 సంవత్సరములో శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు అశ్లీలపద్యములను బద్యపాదములను గొన్నిటిని దొలఁగించి భాషాభిమానులందఱకు సందుబాటుగా స్వల్పమూల్య (0-5-0) మేర్పఱచి ప్రకటించి పాఠకలోకమునకు మహోపకార మొనరించియున్నారు. అటుతరువాత మఱి యిరువదియేండ్లకు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి పరిష్కరణముతో విపులపీఠికతోఁ బ్రథమముద్రణ

మున రామకృష్ణకవిగారు తొలఁగించిన యాకొలఁది యశ్లీలపద్యములను బాదములను గూడఁ జేర్చి, పదిరూపాయల మూల్యమేర్పఱచి ప్రాజ్ఞలోకమునందు మాత్రమే ప్రచారమొనర్చు నుద్దేశముతో మదరాసులో శృంగార గ్రంథమాలికాధిపతి శ్రీ గంటి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారిచే (Scholars edition) ప్రకటింపఁబడినది. అటుతరువాత మఱి యిరువదియేండ్లు గతించినను మరల నీగ్రంథ మెచ్చటను బ్రకటితముగాక వలయువారి కిప్పుడు దొరకుట దుష్కరముగా నున్నది. ఈ గ్రంథమందలి పద్యసంఖ్య రమారమి మూఁడువందలు మాత్రమే. అశ్లీలములని రామకృష్ణకవిగారు ప్రథమ ముద్రణములో విడిచిన పద్యములను మానివేసి యిప్పుడుగూడ భాషాసేవకులకుఁ బ్రస్తుత పరిస్థితులఁ బట్టి యుచితమగు తక్కువవెలకు దొరకునట్లు యీకృతిని మరలఁ బరిశుద్ధముగాఁ బ్రకటించు నావశ్యకత యెంతయేనిఁ గలదు. ద్వితీయ ముద్రణావసరమునఁ దాము తంజావూరులోని మూలప్రతిని బరిశోధించి గ్రంథపాఠములను దప్పులను బెక్కింటిని జక్కఁబఱచితిమనియు, ఆతాళపత్రప్రతి యప్పటికే తునాతునకలయి యుండుటచే ముందిఁక దానిని బట్టి సాధుపాఠములను నిర్ణయించుట సాధ్యముకానేరదనియు శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు తమ పీఠికలో వ్రాసియున్నారు. ప్రథమముద్రణముకన్న శాస్త్రిగారి ద్వితీయ ముద్రణము సర్వవిధములఁ బ్రశస్తతరముగ నున్నదని చెప్పనక్కఱలేదు. కాని యెడనెడ నిందలి పాఠములు గూడఁ గొన్ని సందిగ్ధములుగనే యున్నవి. కావునఁ బ్రథమ ద్వితీయ ముద్రణములను బురస్కరించుకొని యీ గ్రంథమును మరలఁ బ్రకటింపనెంచు భాషాభిమానుల పర్యాలోచనమున కయి కొన్ని ముఖ్యపాఠములను గూర్చియిందుఁ జర్చించుచున్నాను.

అవతారికా భాగము

"సీ. వాచాల సురధునీ వీచికాగంభీర వాచావిలాసుఁడు బైచమంత్రి" .... అను పద్యముయొక్క యెత్తుగీతి నాలవపాదము "మల్లికార్జునమంత్రికి వల్లభునకు" అను దానిలో గీతగీసిన భాగము "మల్లికార్జును సుతునకు" అని యుండవచ్చునని ప్రభాకరశాస్త్రిగారు అర్థజ్ఞాపికలో సూచించినారు. కాని యింతకన్న "మల్లికార్జును

పుత్త్రుఁడు వల్లభునకు" అనునది కవిపాఠమయి యుండునని తలంచుట సమంజసము. షష్ఠీవిభక్తి విశేషణములను విభాషగాఁ బ్రథమా విభక్తి రూపములతోఁ బ్రయోగించుట ప్రాచీనకవి సమ్మతము గదా !

గంధవతీప్రతీరపుర ♦ ఘస్మరపాదబిసప్రసూన పు
ష్పంధయచక్రవర్తి ♦ శ్రితపర్వత దుర్గమహాప్రధాన రా
డ్గంధగజంబు, తిప్పన య ♦ ఖండిత ధీనిధిగాంచెఁ బుత్త్రులన్
బాంధవకల్పవృక్షముల ♦ బైచన మల్లనతిప్ప మంత్రులన్."

అను పద్యమునందు వర్ణితుఁడయిన తిప్పనకృతికర్త వల్లభరాయని తండ్రియై యుండునని తలంచి శాస్త్రిగారా పద్యము నాల్గవపాదమందలి "మల్లన" అనునది "వల్లభ" అని యుండవలెనని సూచించినారు. కాని యిది సరిగాదు. ఇచ్చట గ్రంథస్థపాఠమును మార్పనవసరము లేదు. వల్లభరాయని తాతయుఁ దండ్రియుఁగూడ నిరువురు తిప్పనామాంకితులే. పయిపద్యము తరువాత "అందు" అని వచనములోఁ జెప్పి, బైచనమల్లనతిప్పమంత్రు లనుసోదరులలోఁ గనిష్ఠుఁడయిన తిప్పమంత్రినిగూర్చి వెనువెంటనే,

సీ. మూఁడు గ్రామగ్రాస ♦ ములతోడఁ గూడంగ
మోపూరు పాలించె ♦ ముల్కినాట
నాశ్వలాయనశాఖ ♦ యందు ఋగ్వేదంబు
కరతలామలకంబు ♦ గాఁ బఠించెఁ
బ్రత్యక్ష మొనరించి ♦ భైరవస్వామిచే
సిద్ధసారస్వత ♦ శ్రీవరించెఁ
గామకాయనసవి ♦ శ్వామిత్రగోత్రంబు
వంశగోత్రంబుగా ♦ వన్నె కెక్కె
గీ. నెవ్వఁడా త్రిపురాంతకా ♦ ధీశ్వరునకు
రాయనవరత్నభండార ♦ రక్షకునకుఁ
బ్రియతనూజుండు చంద్రమాం ♦ బికకుసుతుఁడు
మనుజమాత్రుండె వల్లభా ♦ మాత్యవరుఁడు.

అనుపద్యము రచింపఁబడినది. ఇందెత్తుగీతి మొదటిపాదమున నుదాహృతుఁడయిన త్రిపురాంతకాధీశ్వరునకే (తిప్పనకే) సీసమునాల్గు పాదము

లందు వర్ణింపఁబడిన విశేషణములు వర్తించును. అతనిభార్య చందమాంబ. వారిసుతుఁడే కృతికర్త వల్లభరాయుఁడు. ఇతని తాత తిప్పమంత్రి "గంధవతీప్రతీర.........అనుపద్యమునకు ముందు మఱియైదు పద్యములలో విపులముగా వర్ణితుఁడయి యుండు మొదటిదానిలో

"తిప్పమంత్రిజగదు దీర్ణవితీర్ణుఁడు
ద్వాహమహ్యోనధికవై భవమున
హారితగోత్రజలధి హారిణాంకుఁడగు తిప్ప
నార్యు తనయుఁబెద్ద మాంబనెలమి.

అని చెప్పఁబడినది. కావున వల్లభరాయనికి పెద్దమాంబ భర్త తిప్పన తాత యనియు, చందమాంబ భర్త తిప్పన తండ్రియనియుఁ బయిపద్యములనెల్ల సవిమర్శముగఁ జదివినఁ దెల్లమగును.

గ్రంథభాగము

1. ఈవీథినాటకముయొక్క ప్రస్తావన పద్య మీక్రిందివిధముగాఁ బూర్వ ముద్రణములు రెంటియందును బ్రకటితమయినది.

గతిరసికుండ! మత్పరణ! గానకళాకమనీయ! రామధు
వ్రత! వికచారవిందవన వాటికనేమిటికింబరత్యజిం
చితి వటవీ ప్రదేశమునఁ జెట్టులుసేమలు నేమిగల్గినన్
బతిచెడి సంచరించెదవు ప్రాఁబడిపోయెనె నీవివేకముల్."

ఇది కథానాయకులలో నొకరుండు దేశాంతరగతుండయి మరల నోరుఁగంటి పురంబున కేఁగుదెంచు గోవింద మంచనశర్మనుద్దేశించి యాతని ప్రేయసి కామమంజరి వృత్తించిన మదన సందేశములో అన్యాపదేశముగఁ జెప్పఁబడినదని తరువాతనున్న వచనభాగమువలన ద్యోతకమగును. తుమ్మెదకుపయోగించిన విశేషణములుగూడ పుంలింగాత్మకములుగనే యున్నవి. అట్టిచోఁ బద్యము మూఁడువాల్గు పాదములిప్పుడున్న ప్రకారము సరియగు నర్థమిచ్చుటలేదు. పురుషునిఁగూర్చి చెప్పినప్పుడు "పతిచెడి (లేక పతివిడి) సంచరించెదవు" అనుటలో సారస్యము లేదు. కావున నిచ్చట "చెట్టులఁజేమల నేమిగల్గునన్ రతిసటు సంచరించెదవు" అని కవి పాఠమయి యుండునేమో!

2. చలిని వర్ణించిన—

"ప్రక్కలువంచు వంచిముని పండ్లను బండ్లను రాయురాచిట్రొ
మ్మక్కలఁ జేయుఁ జేసితల యల్లనఁ గాళ్ళుల సందుసందిలోఁ
చక్కికినొక్కనొక్కి యిరు చంకడగుమ్మడిమూటగట్టి పీఁ
పెక్కుడు వాళిచేసిచలి యిక్కడ నక్కడఁ బెట్టువేకువన్"

అను పద్యమున జంటక్రియలలో మొదటిదానికి తద్ధర్మార్థక రూపమును రెండవదానికి క్త్వార్థక రూపమును రామకృష్ణకవిగారు వాడియున్నారు. ఇందుకు ప్రభాకరశాస్త్రిగారు "వంచివంచి రాచిరాచి చేసిచేసి అంది యంది నొక్కినొక్కి" అని రెండునుగూడ క్త్వార్థకరూపకములుగాఁ జేసిన మార్పు హృద్యతరము. కాని రెండవపాదములో "తలయల్లనఁ గాళ్ళుల సందుసంది" అను ప్రథమ ముద్రణపాఠమును "... ...గాళ్ళకు సందియంది" అని మార్చుటలోని సారస్యము బోధపడుటలేదు. 'అందు' అను శాత్రర్థమిచ్చుట సరిపడునా? "తలను గాళ్ళసందునకుఁ జొనిపిచొనిపి" అను భావముతో "తల యల్లనఁ గాళ్ళుల సందిసంది" అని కవిపాఠమయి యుండునేమో ?

3. ఈ చలివర్ణనములోనే యటుతరువాతి పద్యములో—

"కమ్మలు హవ్యవాహములు గుత్తపుసుగ్గడితంపుఁదోఁపు రెం
టమ్ములు దట్టుపున్గమృగ నాభియుజాదును నోడెనద్దిరా
యమ్మక చెల్ల! యింకనవ యౌవనదర్పసఖంపచంబులౌ
కొమ్మలచన్నులన్ సరకు గొన్నటులున్నవి పోతుపారముల్.

గీతగీసిన భాగమును "సరకుగొనటులున్నవి" అని శాస్త్రిగారుమార్చినారు. ఇందువలనఁ బ్రథమముద్రణ పాఠార్థమునకుఁ గేవలము వ్యతిరేకార్థము వ్యక్తమగుచున్నది. అటుతరువాతి రెండుపద్యము లందును జెప్పఁబడిన "ప్రాలేయంబుదు వాళిసేసిన భయభ్రాంతంబులై యూష్మముల్ వాలాయంబుగఁ బ్రాఁకెనంధ్రవనితా వక్షోజశైలాగ్రముల్" స్థూలద్రిత్రిపటావకుంఠనములన్ ....వధూగాఢోప గూహంబులన్ । గేలీగర్భనికేతనంబు లును గగ్గెంగాక లేకున్న నీ ప్రాలేయాగమ మెవ్విధంబున భరింపన్ వచ్చురా! టిట్టిభా!" అను విశేషణంబులను బట్టి మొదటి ముద్రణపాఠమే సమంజసమేమోయని

తోఁచునుగాని యీపద్యములం దుదాహృతములయిన యితర పదార్థములు, స్థూలపటావకుంఠనములు (గుత్తపుపుగ్గుశీతంపుఁదోఁపు రెంటమ్ములు) కస్తూరీ కాలాగురులేపనములు (తట్టుపున్గు, మృగనాభి, జావు) చలికినోడెనని పయిపద్యములోఁ జెప్పుటచే వధూకుచములందలి యుష్ణతనుగూడఁ జలిపరకు సేయ నేరదను భావముతో శాస్త్రిగారి సవరణమే కవిపాఠమైయుండునేమో యని కూడ గోచరింపఁగలదు. విజ్ఞులాలోచింతురుగాక!

4. కోఁడికూఁతను వర్ణించిన—

"మంచన! వింటివో వినవో । మన్మథుఁడే కళిలాపురంబులోఁ
జంచలనేత్రలంగతుల । శయ్యలపై రతికేళి రాత్రిఁ ద్రో
రించి ప్రభాతకాలము ప । రిస్ఫుటమైనను దమ్మదారవ
ట్టించుచునున్న వాఁడిదె కు । టీగతకుక్కుటకంఠకాహళిన్"

అను పద్యములో గీతగీసిన ప్రథమముద్రణ పాఠములను శాస్త్రిగారు 'ధర్మదార' 'కంఠనాళముల్' అని మార్చినారు. ధర్మశబ్దమునకుఁ బ్రాకృతరూపము "దమ్మ" కావున నిచ్చట "ధర్మదార" అను మిశ్రసమాసముకన్న "దమ్మదార" అనెడి యాచ్ఛికరూపము కవ్యుద్దిష్టమయి యుండునని తలంతును. మన్మథుఁడు దమ్మదారవట్టించుటలోఁ గుక్కుటకంఠము కాహళిగా నుపకరించెననుట సమంజసముగాఁ దోఁచును. కావున "కంఠనాళముల్" అను ద్వితీయ ముద్రణపాఠముకన్న "కంఠకాహళిన్" అనుపాఠమే కవిప్రయుక్తమని గ్రహింపఁదగును.

5. సూర్యోదయమును వర్ణించిన "అదె మాణిక్యపుఁబూర్ణకుంభము— యుదయంబయ్యెడు భానుబింబము దిశా వ్యోమావకాశంబులన్. బదియార్వన్నె పసిండి తీఁగలగతిన్ బ్రాఁకెం బ్రభాజాలముల్" అను పద్యములోఁ జివరిపాదమున రెండుముద్రణములందును 'ప్రాఁకెన్' అను భూతకాలికరూపము గ్రహింపఁబడినది. ఇంతకన్న "ప్రాఁకన్" అను తుమున్నర్థకరూపము కవిప్రయుక్తమనుటలెస్స.

6. ఓరుగల్లునందలి లక్ష్మణవర్యుల వంటపూటిల్లు వర్ణనలో నచ్చటి వితంతురత్నము గూర్చి చెప్పిన "పూవుంబోఁడులు లేరె విప్రి

విధవల్ భూమండలిందాని.........'' అనునది రామకృష్ణకవిగారి కూర్పులో అశ్లీలతాదోషముచేఁ బూర్ణముగ ముద్రితముగాని పద్యములలో నొక్కటి. ఇది ద్వితీయముద్రణములోఁ బూర్ణముగఁ బ్రకటితమయినది. ఇందులోఁ జివరిపాదమున "సౌవర్ణస్థిరపట్టబంధ సుషమాసౌభాగ్యలక్ష్మీస్త్రీ గనుక్" అనుచో "గనుక్" కన్న "సగుణ్" కవిపాఠమని తలఁచుట యుక్తమేమో.

7. దీనితరువాత నున్న,

"కోయిలపంచమస్వరము ♦ క్రోల్చిన భంగిని విద్ధకంచి రా
మాయణ మాఱుకాండములు ♦ నచ్యుతజాగరవేళఁ బాడెనా
రాయవితంతురత్నమను ♦ రాగముతోడ సమశ్శివాయ శాం
తాయసమస్తదోషహర, ♦ ణాయ, సమానమె దానికెవ్వరున్."

అను పద్యములో రామాయణశబ్దమునకు ముందు ప్రథమముద్రణమందున్న "విద్ధకంచి" అను విశేషణమును "విద్దికూచి' యనిద్వితీయముద్రణమునఁ బ్రకటించి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు "అచ్చుతప్పులు, అర్థానుగుణముగాఁ జేయఁబడిన సంస్కారములు" అను పట్టికలో "కూచి'' కి "కంచి'' యని మాత్రము సవరణ చూపినారు. కాని యిచ్చట "విద్ధకంచి'' "విద్దికంచి'' అను పాఠమేది గ్రహించినను గవిభావము వ్యక్తమగుట లేదు. శాస్త్రిగారుకూడ నిందలి యర్థవివరణమునకుఁ బూనుకొనలేదు. ఇచ్చట అపపాఠము తాళపత్రప్రతిలో నెలకొనెననియు, "కంఠమెత్తి'' అని కవి ప్రయోగించి యుండుననియు నెంచుట సమంజసమేమో! ఆవితంతురత్న మచ్యుతజాగరవేళఁ గంఠమెత్తి గానమొనర్చిన యా రామాయణ మోరుగంటిప్రాంతముననే యంతకు మున్ను మున్నూఱేండ్లకిందట రచింపఁబడి ప్రచారమందున్న రంగనాథుని ద్విపదరామాయణమని తలంచుటయే యొప్పిదమని నాయూహ. ఈ గ్రంథమునందే యంతకుముందు "ద్రుతతాళంబున వీరగుంభితక ధుంధుంకిటత్కారసంగతి వాయింపుచు...'' అను పద్యమున పల్నాటి వీరుల కథను శ్రోతలు తన్మయులగునట్లు ద్విపదప్రబంధమున నొకస్త్రీ గానమొనర్చెనని వర్ణితమైనది. ద్విపదకావ్యరచనమునందు మన పూర్వమహాకవు లుద్దేశించిన దిట్టిప్రయోజనమే. నేటికిని తోలుబొమ్మలాట

గాంధ్రము బిచ్చుగాంధ్రము రంగనాథరామాయణమును పాటగాఁ బాడెదరు. పయి పద్య మందలి నమశ్శివాయే త్యాద్యనుకరణ పదములను జూచి, సుబ్రహ్మణ్యకవికృతమగు అధ్యాత్మరామాయణ కీర్తనలందు మొదటికీర్తనలో "నమశ్శివాయ, భవాయతే" అని యుండుటచేఁబూర్వో దాహృతరామాయణ మీయధ్యాత్మరామాయణమై యుండునని మిత్రులొకరు తలంచిరి. అదిసరిగాదు. అధ్యాత్మరామాయణ కీర్తనకర్త సుబ్రహ్మణ్యకవి చిత్తూరుజిల్లాలోని కాళహస్తిసంస్థానమున క్రీ॥ శ॥ 1760 ప్రాంతములో నుండి యున్నవాఁడు. క్రీడాభిరామమనాతనికి ముందు మున్నూ తేండ్లక్రిందటనే వెలసినది.

8. మాచల్దేవివారాంగన గృహమందలి చిత్రశాల వర్ణనలో

"తియ్యని వింటిజోదు రతి ♦ దేవిచనుంగవ నొత్తిగిల్లి యు
య్యొయ్యనవంక చక్కఁబడ ♦ నొత్తెడుఁ జూచితె పుష్పబాణముల్
మయ్యెరవ్రాసెఁజిత్తరువు ♦ మాఁగిలి మాఁగిలి; చిత్రకారుఁడా!
దయ్యముగాక! పీనిపస ♦ దానము టిట్టిభ! పీనికీఁదగుఁ"

అను పద్యమునఁ జిత్రకారుని నైపుణిని మెచ్చుటలో నాల్గవ పాదమున 'పీనిపస' యను ప్రథమ ముద్రణపాఠమును 'నీనిపస' అని శాస్త్రిగారు మార్చినారు. కాని యర్థమునుగాని తత్ప్రయోజనముగాని వివరింపలేదు. పసదనము (పారితోషికము) అను పదమునకు 'పసదానము' అను రూపాంతరమును గూడ గ్రహించి గాని లేక పస (లెస్స, మంచి) యను విశేష్యమును దాన శబ్దమునకు విశేషణముఁగా గైకొని గాని "నీవు పస దానముటిట్టిభ! పీని కీఁదగుఁ" అని కవివ్రాసియుండు నేమో యని నాయభిప్రాయము.

9. జారధర్మాసనము వర్ణనలో

"మును తనకూఁతు దీ ♦ ముగఁజూపి, రొవట్టు
పరదేశివిటునిచేఁ ♦ బణముగినిపి"

అను పద్యపాదమందలి 'గినిపి' యను పాఠమును శాస్త్రిగారు 'గినిసి' యని మార్చినారు. రెంటను అర్థము సుగమముగాలేదు. "పణము గొనియు" అని కవిపాఠము కానోపును.

కళాపూర్ణోదయము—కొన్ని విశేషములు

శ్రీ దువ్వూరి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు

(అనువృత్తము)

మధురలాలసాకళాపూర్ణుల వివాహసమయమున సంతర్పణభోజనముల వర్ణించుసందర్భమున :—

"సురుచిభక్ష్యభోజ్యలేహ్యచూష్యపేయభేదముల్. ౭. ౮౩ కొం". అనునొకయుత్సాహావృత్త మేలూరిప్రతినుండి లభ్యమైనది. ఇది యితర వ్రాతప్రతులం దెచ్చటను లభ్యము కాలేదు.

మఱియు శబ్దరత్నాకరమునను జిన్నయసూరినిఘంటువునందును 'పటవణి' అనుపదముకడ "అరిగెలపటవణి నలరుచోట్లు" కళా. ౮. అని లక్ష్యము చూపఁబడినది. నేఁటివఱ కున్న ముద్రితాముద్రితప్రతులం దెచ్చటను నీపద్యము కానరాలేదు. ఏలూరిప్రతియం దాపద్యము లభించుటయేగాక దానికిఁ బూర్వము మూఁడుపంక్తులగద్యమును పరమున నొకకందమును, ఒకయుత్పలమాలయు లభ్యములైనవి. ఇందుఁ గథాభాగ మేమియు లేకున్నను వర్ణనలు మనోహరముగా నున్నవి. క్రొత్త ప్రతిలో పరుసగా,

"౮ ఆ. ౨-౨౦. ౨-౨౧. ౨-౨౨. ౨-౨౩" పట్లు గమనించునది. ఇది గాక ౨ ఆ. ౭౧ పద్యము. ౫ ఆ. ౧౪ పద్యమును నితరముద్రణములయందు లేవు. ఏలూరిప్రతిలో నున్నవి. ఇవి మల్లాదివారిప్రతి యందుఁగూడ నున్నవి. ఇంతేగాక యితరముద్రణములందు లేనిపదునేనుగద్యభాగములు, ఏలూరిప్రతినుండి నూతనముద్రణమున సంగృహీతములైనవి. ఇందుఁ జిన్నవియుఁ బెద్దవియుఁ గలవు. ఇవి ఆయాయి సందర్భముల కెంతేయో యుపకరించినవి. (చూ. నూతనపాఠములు, అనుక్రమణికలో.)

కొన్ని అపరూపములు

అచ్చుప్రతులలో నచ్చటచ్చటఁ గొన్ని సంప్రదాయవిరుద్ధములైనపదములు గలవు. ప్రామాణికనిఘంటువులను వ్యాకృతుల ననుసరించి వానిసాధురూపములను జూపెదను. అనుగతము లగుసాధురూపములఁగాక వేఱుగా సూరనార్యుఁడు వాడునా ? ఇందు చి. ని. అనినఁ జిన్నయసూరినిఘంటువును శ. ర. అనిన శబ్దరత్నాకరమును, సూ. ని. అనిన సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువును ఆం. భా. అనిన ఆంధ్రభాషార్ణవమును వాచ. అనిన వాచస్పత్యమును, గ్రాహ్యములు.

(1) గీరెనంగింజలు. ఇది గీరనంగింజలు, అని సాధురూపము. అత్వమునకుఁగాని ఎత్వమునకుఁగాని నిర్ధారకము లేకున్నను బహుగ్రంథముల దీనిరూప మత్వఘటితముగ నున్నది. దీనికి బాలక్రీడావిశేష మర్థము. కాళహస్తి. 3.33. హంస. 3. ౧౪౬ శశాంక ౨. ౧౯. ప్రయోగములు గాంచనగును.

(2) రావురేక. ఇది రావిరేక, అని. శ. ర. రావ్రేక, అని దీనిరూపాంతరము. చిన్నయసూరి గూడ, ఇన్మధ్యరూపమునే గ్రహించెను. బహుగ్రంథముల నిది ఇన్మధ్యముగానే ప్రయుక్తమైనది. (చూ. శ. ర.) కాన ఉన్మధ్య మప్రసిద్ధము అననుగతము.

(3) స్రుక్కుళ్లు. ఇది సృక్కు క్రియమీఁదనుండి స్రుక్కుడు, స్రుక్కుళ్ళు, అని యగును. "స్రుక్కులు తరగలు పొక్కిలి సుడి" నీలా, ౨ ఆ. మఱియు, చి. ని. శ. రలు గూడ నీరూపము నున్మధ్యముగానే గ్రహించినవి. కాఁగా నన్మధ్య మప్రసిద్ధము.

(4) మొగమాట. ఇది, మొగము+ఓడు. మొగమోడు, దీని కృద్రూపము, మొగమోట. ఇట డు. లోపము. ఓకారమునకు నిర్ధారకప్రయోగము శ.ర. లో చూపినాఁడు. కాఁగా నిది మొగమోట కాని మొగమాట కాదు-పెక్కుగ్రంథములం దిది మోకారఘటితముగానే యున్నది. మోమోట, మోమోడు, మున్నగురూపములుగూడ, ఓడు, నే సూచించుచున్నవి. మోమాట, అనురూపము నెవ్వరును గ్రహింపలేదు.

(5) పట్టము. కత్తి యనునర్థమున నిది 'పట్టెము, అని చి. ని. శ. రలు. దీనిరూపాంతరము 'పట్టియము,రామా. ౨.౨౨. చంద్రాం. ౫. ౬౫. ఈరెండుప్రయోగములును నిర్ధారకములు. కాఁగా అన్మధ్య రూప మప్రసిద్ధము. వ్యాకృతివిరుద్ధమును. 'ఇయ, గలరూపము ఎ, త్వఘటితమునకు మూలముగదా!

(6) ముదుల. ఇది ముదల అని, చి. ని. శ. ర. లు. దీనిపై ముదలకించు, ముదలవెట్టు, అనురూపము లనుప్రయుక్తమం దగును. ప్రభా. ౫. ఉ.హరి ర. ఆ. ఈప్రయోగములు శ. ర. లోఁ గాంచనగు. విభిన్నగ్రంథములఁ బ్రయుక్తమై నిఘంటుసమ్మతమైనరూపము ముదల గాని 'ముదుల' గాదు.

(7) కపాలభాతి. నౌలి. ఈరెండును యోగషట్కర్మముల లోనివి. నౌలికి, కపాలభాతి, అని వాచస్పత్యము. కాన పైరూపము లప్రసిద్ధములు.

"ధౌతి ర్వస్తి స్తథా నేతి ర్నౌలికీ త్రాటక స్తథా
కపాలభాతి శ్చైతాని షట్కర్మాణి సమాచరేత్" (వాచ)

(8) పట్టవర్ధనము. ఇది పట్టెవర్ధనము, అని చి. ని. శ. ర. లు గ్రహించినవి. పట్టె, అనుదానికి లలాటపట్టె అని, శ. ర. పట్ట అను దాని కీయర్థము లేదు. పట్టెమీఁదినుండియే దైనచో పట్టెవర్ధనము, అగును గాని అన్మధ్యము కాదు. కాఁగా,పట్టెవర్ధనము, అనియే గ్రాంధిక రూపము.

(9) గోర్మొసలి. దీనికి, కోలుమొసడి, కోల్మొసడి,కోలుమొసలి, కోల్మొసలి, అని రూపాంతరములు. సరళాదిగా, రేఫమధ్యముగా రూపములు గానరావు. పెద్దమొసలి అనియర్థము. కోలు, క్రి. వి. ౯. మిక్కిలి యనునర్థముకలది. దీనికి కన్నడమున 'కోల్' అనియుఁ గలదు. కాఁగా గోర్మొసలి, అప్రసిద్ధరూపము (చూ. సూ. ని.)

(10) కిరుచుకత్తి. కిరుసుఁగత్తి, అని గ్రాంధికరూపము. కిరుసు= ఇరుప్రక్కల వాయి గలిగినవాట మైనకత్తి. దీనికిఁ దమిళమున, కిరుచు, అని గలదు. తెనుఁగున,

గీ....కిరుసు, దురుసుమాస్టీని బదరి యయ్యరుసుపట్టి
గురుసుమదోౢత్తమని దూఁటె గరుసు మీఱి, కువల. శ. ౩౧.

అపి యనుప్రాసమం దుపనిబద్ధమై సాంతముగా నున్నది. మఱియు నితరప్రయోగము లనేకములు సాంతముగా నున్నవి. కాఁగా, కిరుసు కత్తి, అగ్రాంథికము (చూ. సూ. ని) ఇట్లే 'కిరుసుఁగైదువు' నెం॥

(11) సేవలు. ఇది భక్ష్యవిశేషార్థమున 'సేవెలు, సేవియలు' అని యుండును. చి.ని. శ. రలు గూడ నీ రూపములనే గ్రహించెను. గోధుమ నూకతో సన్నగా తాలికలు చేసి పాలు పోసి వండెడి భక్ష్యవిశేషము అనియు నర్థవివరణము చేసియున్నారు.

"తెగినజందెము లేలతెచ్చెద రనఁ గావు
వినఁ డివి సన్న సేవియలుగాని. శై. భా. ౨. ఆ.

అని యున్మధ్యమునకు నిర్ధారకము. మఱియుఁ బెక్కుప్రయోగములం దిది యిదంతముగను, ఎత్వఘటితముగ నుండుటచే అన్మధ్యరూప మగ్రాంథికము.

(12) దినస్సు. ఇది 'దినుస్సు, దినుసు' అని. చి. ని. శ. రలు గ్రహించినవి. గ్రంథములందును, వ్యవహారములందును గూడ నున్మధ్య రూపమే ప్రసిద్ధముగా నున్నది. నిర్ధారకప్రయోగము లేదు. కాన అన్మధ్య మప్రసిద్ధము.

(13) దసలీనూలిపట్టు. ఇది 'దసిలీ' అనుపదము కడ కళాపూర్ణోదయమే యిచ్చి 'దసిలీ నూలుపట్టె' అన్నది శ. ర. ఒక దినుసుపట్టు అని యర్థము. దీని కనేకప్రబంధములలో 'దసిలి, దసిలీ' అనురూపము లకు ప్రయోగము లున్నవి. (చూ. సూ. ని.) కాఁగా 'దసలీ' అప్రసిద్ధము.

(14) గవిసెన. ఇది 'గవుసెన' అని యున్మధ్యముగా బ్రసిద్ధము. వీణ మున్నగువానికిఁ దొడుగుగలీబు అని యర్థము. దీనికే 'గౌసెన' అని రూపాంతరమును గలదు. 'గవు' 'గౌ' అగుట కవకాశ మున్నది గాని 'గవి' గౌ, అగుట కవకాశము లేదు. ఇట్లే "గవుళి 'గౌళి' గవులు,

గాలు, గవుడ, గౌడ'' ఇత్యాదు లగుచున్నవి. కాఁగాఁ 'గవిసెన' అగ్రాంథికము. (చూ. సూ. ని.)

(15) ఒడ్డాణించు. ఇది 'ఒడ్డారించు' అనినచోఁ బ్రకరణానుకూలము. ఒడ్డాణమునకు స్వర్ణాదిచే నిర్మింపఁబడిన పటకాయనియర్థము. ఇటనలకూబర మల్లయుద్ధసందర్భము గాన 'ఒడ్డారించు=ఎదుర్కొను, ప్రతిఘటించు' అను నర్థమే పొసఁగును. తమిళమునఁ గూడ 'ఒడ్డారం=పోటిపందెము, అనునర్థము గలపదము గలదు. ఆం. భా. కూడ నీయర్థమున రమధ్యముగానే గ్రహించినది. (చూ. సూ. ని.)

(16) మడము. గుదికాలు అనునర్థమున నిది 'మడమ' అని గ్రంథములందును, వ్యవహారమునందును గలదు. శ. ర. కొన్ని ప్రయోగము లిచ్చి అదంతముగానే గ్రహించినది. కాఁగా ఉదంతరూపము ప్రబంధ ప్రసిద్ధము కాదు. 'మడమ యుంచనఁగను, అని ఆం. భా. కూడ నదంత రూపమునే గ్రహించినది.

(17) కోడండ్రము. 'కోడంట్రము' అని గ్రాంథికరూపము. చి. ని. ఆం. భాలు కూడ దీనిని టమధ్యముగ గ్రహించినవి. "కోడంట్రికము, కోడంట్రము, కోడత్రికము, కోటత్రికము, కోటరము'' అని దీని రూపాంతరములు. ప్రయోగములందుఁ గూడ టమధ్యమే. కాఁగా డమధ్యరూప మప్రయుక్తము (చూ. సూ. ని.)

(18) సంయూట. ఇది 'సయ్యాట' అని. శ. ర. ప్రయోగము లందు నిర్ధారకముగాఁ బ్రాసస్థానములఁ జూపినది. బహుగ్రంథములయందును, వ్యవహారమందును నిది 'సయ్యాట' గానేయున్నదిగాని 'సంయూట'గా లేదు. కాఁగా 'సంయూట' గ్రాంథికముగాదు.

ఇళ్లు, తిరుగా, మెప్పము, పిడిగల్లు, ఏకసంతే, బబ్బిలికాయలు, సింధూత్తము, మున్నగురూపము లగ్రాంథికము లని గ్రహింతురుగాక. మఱియు, పిలుపించు, ఎఱుఁగించు, వంటిరూపములు గూడఁ గొన్ని ప్రతులఁ గలవు. ఇట్టివి ప్రాచ్యలిఖితప్రతులలో నెంత సార్వత్రికములుగా నున్నను భాషాసంప్రదాయవిరుద్ధము లని త్యజింపవలసినదే. అవి

వ్రాఁతతప్పులు. "భాషాసంప్రదాయమునకు విరుద్ధముగ నున్న వ్రాఁతతప్పు న్నచో సవరింపవలెను" అని వ్రాయించియు శ్రీ శాస్త్రిగారు పైరూపముల నుకారమధ్యముగా గ్రహించిరి. మఱియొకటి. ఎఱుఁగు, పిలుచు చున్న గుధాతువుల క్త్వార్థరూపములు ఉన్మధ్యముగా నున్న నుచ్చరించుట సులువో ఇన్మధ్యముగా నున్న పలుకుట సులువో రవంత పరిశీలించిన నెట్టిరూపము భాషానుగతమో తేలును. విజాతీయమైన ఉ ఇ. లు ఒకదానివెంబడి నొకదానిని పలుకుటకు మనము శ్రమపడ వలసి యుండును. కనుకనే విజ్ఞులగు వైయాకరణులు 'అనాదోత్త్వమున కిత్త్వము విధించిరి. మఱియు కోశములు, గ్రంథములు నెట్టి రూపములను గ్రాంథికము లని గ్రహించుచున్నవో గూడఁ జూడనగును. ఇందు గ్రాహ్యాత్యాజ్యనిర్ణయము పూర్వమే జరిగినది. కాఁగా పిలిపించు ఎఱిఁగించు, అనునట్టివే సార్వజనీనరూపము లనఁదగును.

ఇట్టి గ్రామ్యరూపములు ముద్రితములందుఁ జాలఁ గలవు. ఇవన్నియుఁ బరిశీలించి నూతనముద్రణమున సంస్కరించి చేర్చికొనఁబడినవి. ఎట్టి ప్రమాణములును లేక, పూర్వానుగత మగు సంప్రదాయమును వీడి, వ్యాకృతులను గోశములను ద్రోసిపుచ్చి పైరీతి నవరూపముల సూరనార్యుఁడు వాడియుండునా ? లక్షణలక్షితము లైన సమస్త నియమములను బాటించి యింతటిప్రబంధమును వ్రాసిన మహాత్మున కట్టిలోపములఁ గట్టుట తగునా ? గ్రాంథికత్వమునకు లోటులేని తన కాలపువ్యవహారములను జక్కఁగ వాడి భాషకు జీవమును గల్పించిన వాఁ డామహాత్ముఁడు. అంతేగాని వ్యాకృతిచ్ఛందోనియమములు పాటింపనివాఁడు కాడని ఘంటాపథముగఁ జెప్పవచ్చును.

కొన్ని వ్యాకృతి విశేషములు

(1) కుమారౌభళుండు, కుమారౌభళనారసింహుఁడు. కుమార+ఔభళ. ఇది సంజ్ఞావాచకపదము గాన వృద్ధిసంధి కాఁగా నీసమాసములు సిద్ధించును. "కుమారయౌబళవసుధా, కుమారయౌబళభూకాంతుఁడు, ఉద్దండయౌబళేంద్రుఁడు, కనగిరియౌబళేశ్వరుఁడు" ఈ సమాసములందు నడుమ సంధిలేమియు, యడాగమమును, ఎట్లు? "శ్రీయహోబలనరసింహ

నాయకుండు, శ్రీ యాబళ్లాఖ్యతిలక పతికి" అని పాండురంగమాహాత్మ్యమునఁ గలవు. ఇట శ్రీ శబ్దముగాన దీనికి హ్రస్వము రాక మధ్యమపద లోపముచే యడాగమము రా వీలున్నది. అప్పు డిది సాధ్యసమాసము. సంజ్ఞావాచకముగాన నెట్లన్నను సరియా ? "శ్రీ యన్న పోతాత్మజః"అని రత్నపాంచాలిక, చమత్కారచంద్రికలు.

(2) 'బంధురాజీ పయస్సింధురాజీ భవద్బంధు రాజీజయ(శ్రీ) భాజితుండు' యుద్ధ మనునర్థమున 'ఆజి' శబ్దము ఇకారాంత స్త్రీలింగముగాఁ గోశము లు చెప్పెను. ఇట 'కృదికారాద క్తినః, అనునియమము ననుసరించి ఈకారాంతముగా సనుప్రాసమున వాడఁబడినది.

(3) స్ఫాయదకీర్తి .." ఇట ఆత్మనేపద మగు 'స్ఫాయీ'=అను ధాతువునకు 'శానచ్' వచ్చి 'స్ఫాయమాన' కావలసి యున్నది. 'అనుదాత్తేత్త్వలక్షణ మాత్మనేపద మనిత్యమ్' అనునియమమున నట్లు ప్రయుక్తమైనది. "స్ఫాయన్నిరోన్మేకసంధిః"అని మురారి. "యుధ్యన్మేష మధ్యంబునఁ" అని చిన్నయసూరి.

(4) ధృష్ణద్బాహాబలావధీరితభీమా. (౨. ౧౯౧. శ్లో.) 'ఞిధృషా=ప్రాగల్భ్యే' అనుధాతువునకు 'క్త'ప్రత్యయము చేయ ఇడ భావమందు 'స్వపితృషోర్నజిజ్' ధృషే శ్చేతి వక్తవ్యమ్, అనునియమముచే 'నజిజ్' చేయఁగా 'ధృష్ణగ్' అనురూప మగును. 'ధృష్ణత్' అనునది సరియైన రూపము కాదు. ముద్రితము లన్నిట నిది యిట్లే యున్నది. కాఁగా,

'ధృష్ణగ్బాహాబలావధీరితభీమా, అని సాధుపాఠము. ఈపాఠము ముద్రితములలో నెందును లేదు.

(5) 'త్రుట్యమాణపతద్బిసాకృతివహింప' ౮. ౧౨౧. శ్లో. ఇందు త్రుటి=ఛేదనే, అనుధాతువువలన నిష్పన్న మగురూపము వత్రువ కలదని తలఁచి పై రీతి యతి నడిపిన ట్లున్నది. కానిచో యతి కుదురదు. ఇందలి ణత్వము ముద్రణస్ఖాలిత్యము. ఈ పద్యము పూర్వ ముద్రితములలో లేనిది. కానఁ బ్రక్షిప్త మందుమా ? చిన్నయసూరి, శబ్దరత్నాకరకర్తయుఁదమని ఘంటువుల 'పటవణి' అను పదముకడ నీపద్యమందలి యొక పాదమును గళాపూర్ణోదయమందలి దని లక్ష్య

ముగాఁ జూపిరి. కాఁగా నీప్రమాదము చింత్యము.

(6) తేఁటిపిండురపురావము (౬. ౨౮౮. క్రొ).
ఇట సమూహార్థక మగు 'పిండు' అనుదానిపై 'రము'స్వార్థమునఁ జేరినది. 'పిండురము' అనుపద మేనిఘంటువునను గానరాదు. కొందఱిట 'తేఁటిపిం డురవురావము, ఉరవు=విస్తార మైన, అని యనుచున్నారు. అప్పుడు, 'ఉరవురావము' అనునది చెవి కింపుగా లేదు. అట్టిపాఠ మెచటను లభ్యము కాలేదు. కాఁగా, పిండురము, అనుదాని స్వరూప మేమో? మఱియు నీ పాఠమున 'రావము' అనునది పునరుక్త మైనది. ఇట సరియైన పాఠ మేదియో?

(7) పోచుఁగ. (౪. ౧౫౭ క్రొ.)
'పోవుచుఁగ' అనురూపమునకుఁ బైరీతిగా సూరన వాడియున్నాఁడు. దుబ్మ్రత్తులు పర మగునపుడే వులోపముకదా! ఇట 'చుఁగ' అట్టి దేదియుఁ గాదే. కాఁగా నీరూప మెట్లు సిద్ధించును? ముద్రితములందెల్ల నిది యిట్లే యున్నది. ఇది సూరనస్వాతంత్ర్యమూ?

(8) కన్పఱచు. (౮. ౩౦. క్రొ)
'కనుపడు' అనురూపము వ్యావహారికమున 'కనపడు' అనుదానికి దగ్గర. దీనికి 'దృశ్యమగు' అనియర్థము. ఇటీవలి కవులును గ్రంథముల వాడియున్నారు. దీనిప్రేరణారూపము 'కన్పఱచు' అగుట కవకాశ మున్నను ఇది ప్రామాణికులప్రయోగముల లేదు.

(9) జోడుముట్టు, చోడుముట్టు, ఇవి యపరూపములు. ముద్రితము లన్నిటను నీరూప మిట్లే యున్నది. (చూ. ౬. ౨౨౪ వ. ప్ర. ౨౨౫ క్రొ. ప్ర) సోడు=బ్రహ్మరంధ్రము. సోడుముట్టు=బ్రహ్మరంధ్రమును దాఁకు, అనియర్థము. అనఁగా ఘనసారగంధసారపరిమళంబులు నాసామార్గమున నడునెత్తి కెక్కిన వని భావము. ఈ విధమున 'సోడుముట్టు' అనియే పెక్కురు కవులు దీనిని వాడినారు. సూ. ని. చోడుముట్టు=సోడుముట్టు. అనుట పొరపాటు.

(10) అంతర్గతము. ఇది విశేషణముగాని విశేష్యము గాదు. ముద్రితములన్నిట 'అంతర్గతంబున' అని విశేష్యార్థమున నీయఁబడినది. అంతరంగమున అని క్రొత్తప్రతి.

పరీక్షితము

సత్యరంభ కృత్రిమరంభ నెట్లో స్వర్లోకగమనమను యుక్తివన్ని దానికామె యసమర్థయగుటచే సవతిపోరు తప్పించుకొన్నది. తరువాత నామెకు నలకూబరద్వయమునందెవఁడు దనప్రియుఁడో నిర్ణయించికొనవలసెను. కృత్రిమనలకూబరుఁడు గూడ రంభా మనోహరాకారుఁడగద! వేషభాషలలో నీషద్భేదమున్నను రంభను వంచించుట వరునకుఁ బొసఁగదుగద! అట్టియెడ రంభ యెదుట నలకూబరుల కిద్దఱకుఁ గలహము పెచ్చెగినది. వారు వివిధములఁ బోరాడిరి. అట్లు పోరుచుండ.

"అట్టియెడను బచ్చపట్టుదట్టీచేత
నొప్పుతనదు ప్రియుని నుజ్జ్వలంపు
దీవినెఱపు చంద్రకావి దట్టీచేతఁ
బరుని గుఱుతెఱింగి సురవధూటి."

అనుపద్యము ముద్రితవ్రాతప్రతులన్నిట నున్నది. పచ్చపట్టుదట్టీగల తనప్రియుని, చంద్రకావిదట్టీగల పరునిం దెలిసినదఁట నిజరంభ. రంభను వంచింప నలకూబరరూపము దాల్చినపరుఁడు దట్టీరంగులలో మాత్రము సరిపుచ్చుకొని రాలేకపోయినాఁడా? సరిగా నలకూబరుఁడై వచ్చెనని గదా పూర్వము చెప్పెను. ఇంతలో నీ భేదమెట్లీమె కంటఁబడినదో? ఆ వెనుక తిరిగి పరీక్షింపుచు గళాపూర్ణుని పూర్వవృత్త మడిగి, చెప్పిన వానిని సత్యనలకూబరుగా నెంచికొన్నది. ఇట రెండు నిర్ణయములైనవి. సత్యముగా రెండవనిర్ణయమే నిర్ణయముగాని పై పద్యములోనిది నిర్ణయమే గాదు. కాని పై పద్యముమాత్రము అసందర్భముగా నడుమ వచ్చిపడినది. పరిశీలింప నీ విషయము తెలియక సూరనగారు రచించిరందమా! అట్టివాఁడా సూరన? ఆవులించిన ప్రేవులు లెక్కపెట్టువాడు. ఇంతజిగిగల గజిబిజితో కథాకల్పన మొనర్చిన యాతనికా యీ యసందర్భకల్పనము నంటగట్టుట? కాదు కాదు. నిజమాలోచింపఁ బ్రకరణము

గాంచితిమేని యీ పద్యమెవ్వరో వ్రాసి చొప్పినట్లు స్పష్టమగును. అదికిన పద్య మదికినట్లుగానే వ్రేలాడుచున్నది చూడుఁడు.

ఇట్లనేక ప్రకారంబులఁబోరుచుండ, 3-ఆ. 266 గద్యము. దీని చివరిభాగము ' శ్రీమం, బెక్కుడుగాఁజేసినిలిచి రెడగా నంతఁ ' అని 268 వ పద్యము.

"రంభయు వారిరూపు ననిప్రౌఢియుఁ దుల్యతఁ జూచి" అని 269 వ పద్యము మొదలును గ్రమముగా నన్వయముగలిగి సరిపడినవి. కాఁగా ఆనడుమ గద్యము తరువాత నున్న పద్యమును ప్రక్షిప్తముగాఁ దోఁచుచున్నవి. ఈక్రమమందు ప్రక్షిప్తపద్యమందలియనుపపత్తితోలఁ గునుగాని,పోరుచుండ,టక్కునఁబోరాడి,అను పునరుక్తి మాత్రము 266 గ॥ 268 ప॥ చూచిన కననగును. అపుడు గద్యమందలి చివరిభాగము 'పోవుచుండఁ, అనునంతవఱకేచాలును. ఎట్లయిన నిచట నాపద్య మప్రసక్తము గానున్నది. ప్రతులింకను పరిశీలింప వలసియున్నవి. లేనిచో సూరనార్యుని కథాసంవిధానమునిది తేలికపఱచి తీఱును.

చిన్నయసూరి

చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి

ఆంధ్రభాషామతల్లి కపూర్వభక్తితో సేవఁజేసి పండితాదరమునకుఁ బాత్రుఁడైన మహనీయుఁడు చిన్నయసూరి. నియమనిబద్ధమై సర్వాంగసుందరమైన నూతనఫక్కిని దెలుఁగున వెలయించి యాదర్శపూరుషులుగా నెన్నఁగొనఁదగినమహనీయులలో నగ్రగణ్యుఁడు నన్నయ. అనుగణ్యుఁడుచిన్నయ. ఇట్టి భాషాసేవకుని పరిశ్రమమును గూర్చి యొక్కింత ప్రసంగింతును.

శ్రీసూరిగారి తండ్రిపేరు, రంగరామానుజాచార్యులవారు. పరవస్తు మఠము వారి కేతద్వంశీయులు శిష్యులగుటచే వీరికి 'పరవస్తువా'రను గృహనామ మేర్పడినది. ఒకప్పు డీమఠమువా రుత్తరదేశమునుండి దక్షిణయాత్రకు బయలుదేఱినపుడు రంగరామానుజాచార్యులవారు తమభార్య శ్రీనివాసాంబతోను, వితంతు వగుకుమారితతోను గూడి చెన్నపట్టణము తిరువల్లిక్కేని రామానుజకూటములో బసచేసి యుండిరి. అపుడు ప్రతివాదిభయంకరం శ్రీనివాసాచార్యులవారు వీరిని పెరుంబుదూరు గొనిపోయి, అచ్చటికోవెలలో ద్రావిడవేదాధ్యాపకులుగా నియమించిరి. రామానుజాచార్యులవారికి సంస్కృత ప్రాకృతములందును తెనుఁగునందును మిక్కుటమగు పాండిత్య మేర్పడియుండుటచేఁ బెక్కురు వారికి శిష్యులై విద్యలఁ బడసిరి. పెరుంబుదూరున నేఁటికిని వారి శిథిలగృహ మొండు గల దఁట.

పుత్రసంతతి లేక కుండుచున్న రామానుజాచార్యులవారిచే శ్రీనివాసాచార్యులవారు పుత్రార్థముగ నొకహోమము చేయించి, శ్రీనివాసాంబ ఋతుస్నాతయైనతఱి మంత్రపూతమైనపాయసమును దంపతుల కిచ్చిరి. తన్మూలమున నామె గర్భవతియై క్రీ.శ. 1806 ప్రభవసంవత్సరమునఁ బుత్రునిగనెను. ఆపుట్టిన శిశువునకు 'చిన్నయ' నామ మిడిరి. ఈయది సూరి జన్మవృత్తాంతము.

విద్యాభ్యాసము

సూరి పదునాలు వత్సరముల ప్రాయమువఱకు నక్షరాభ్యాసమునకుఁ గడంగియుండ లేదు. గారాపుబిడ్డఁ డగుటచేఁ దండ్రిగారు వీరి విద్యాభ్యాసవిషయమున శ్రద్ధగైకొనలేదు. తల్లితోఁగూడి పేరంటములకుఁ బోవుచు మృదుమధురముగఁ బాటలు పాడుటయే యాతని కలవడినది. ఒకప్పుడు సూరిగారి జనకులకు మిత్త్రులయిన కంచిరామానుజాచార్యులుగారు పెరుంబుదూరు వచ్చి, నిరక్షరుఁడగు చిన్నయను జూచి పరితపించి "యిట్లు విద్య లేకుండుట నీకుఁ దగ"దని మందలించిరి. అంత మాత్రముననే యభిమానముతోఁ గుందుచు, చిన్నయ తనతండ్రిగారితో విద్య నభ్యసించెద నని తెలిపి, వారియనుమతిని శ్రీనివాసాచార్యులవారియొద్ద నక్షరాభ్యాసము సాగించెను. అక్షరము లన్నియు నొక్క రోజునకే నేర్వఁగలిగెను. క్రమముగ వారియొద్దఁ జదువుకోఁనదగిన గ్రంథముల నన్నిటి నచిరకాలముననే చదివి ముగించెను. పిమ్మట తమ తండ్రిగారియొద్దనే సంస్కృతప్రాకృతవ్యాకరణములు చదువ మొదలిడెను. అప్పటికి రంగరామానుజాచార్యులవారిని గాజుల లక్ష్మీనృసింహ శాస్త్రిగారు ఈస్టిండియా కంపెనీ సుప్రీము కోర్టులో న్యాయవాదులనుగా నియమించిరి.

తండ్రిగారియొద్ద వ్యాకరణవిద్య సమగ్రముగా నభ్యసించిన వెనుక కంచి రామానుజాచార్యులవారి శిష్యత్వమున తర్కాలంకార గ్రంథములఁ జదివెను. ఇంతలో నరసింహశాస్త్రిగారియొద్దఁ బండితులుగ నెలకొనియున్న రామశాస్త్రులుగారికి సూరియం దభిమాన మేర్పడిన కతమున నాతనికి హయగ్రీవమంత్రము నుపదేశించిరి. నియమముగ పురశ్చరణము సల్పియుండుటచే నామంత్రసిద్ధియు నీతనికి లభించెను. కావుననే సూరిగారు తాము రచించిన గ్రంథములకన్నిటికి నారంభమున 'శ్రీహయగ్రీవాయనమః' అనుచునే వెలయించినారు. ఆమంత్రప్రభావముననే వీరి కసాధారణశేముషీగరిమ యలవడినది. ఇట్లుండ క్రీ.శ.1836లో సూరిగారి తండ్రిగారు స్వర్గధామము నలంకరించిరి.

అప్పటికి సూరిగారికి గృహయాత్రా నిర్వహణభారము శిరముపైఁ బడినది. కొలఁదిగ నాంగ్లము నభ్యసించియుండుటచే వీ రల్పవేతన ముపై 'ఆప్టన్' మిషనుస్కూలులోఁ దెలుఁగు పండితులుగఁ బనిచేయ మొదలిడిరి. వేదము వెంకటరమణశాస్త్రిగారు (వేదము వెంకటరాయ శాస్త్రిగారి తండ్రిగారు) అప్పటప్పట వీరితోఁ బ్రసంగించుచు వీరి శేముషీమహిమ కబ్బురపడుచుండెడివారు. సాహితీసేవలో వీరిసాహాయ్య మునుగూడఁ బడయుచుండిరి. ఆపండితపదవిలో నుండుతఱిని బ్రౌను దొరగారు, కొందఱు పాదరీలును, వీరియొద్ద తెలుఁగు నభ్యసించిరి. క్రమముగ సూరిగారి విజ్ఞానమున కచ్చెరువడి యాప్రముఖులు పచ్చయప్ప కళాశాలా ప్రధానాధికారులగు శ్రీనివాసపిళ్లెగారికి జాబువ్రాసి పంపఁగా వీరి కాకళాశాలలోఁ బ్రధానపండితపదవి లభించెను. ఆస్థానమున క్రీ. శ. 1848 వఱకుఁ బనిచేసినట్లుగ నాకళాశాలయందలి కార్యనివేదికలు (Annual reports) దెలుపుచున్నవి. ఆసమయమున 'పచ్చయప్ప యశోమండనము' అను పేర సూరిగారు రచించిన పద్యములు కడు హృద్యములు. మచ్చున కొండు రెండు నీక్రిందఁ బొందుపఱుచుచున్నారు.

చ. అనయము భిక్షితాశనమ యాట, దురంతవిషాద భావముం
గొని, వసనంబులేవడికిఁ గుండి, సగం బయినట్టి పార్వతీ
శుని ముకుమ్రోవ నన్న మిడి, శుద్ధదుకూల సమర్పణంబులం
దనియఁగఁ జేసెఁ; బచ్చనరనాథుఁడు గేవలదాతృమాత్రుఁడే?

సీ. చందనహిమవారి సమభిషేకంబునఁ
దలమేటి పెనునాచుఁ దలఁగఁజేసి
కమనీయ కస్తూరికా సంకుమదచర్చఁ
బూదిపూఁతలరొచ్చు బోఁకువెట్టి
హుళుకుముంజి ముత్యాలచెఱఁగు హారంబట్టుచే
తొలుతచేలపుతేవ తొలఁగఁజేసి
యమృతోపమాన దివ్యాన్నార్పణంబునఁ
గంఠగరళ కటుకత్వ ముడిపి

గీ. హరు మహాదేవు నిత్యసమర్చాణ క్రి
యాకలాపంబులను దనియంగఁ జేయు
మహిత బుధలోక జేగీయమానుఁడైన
పచ్చయప్పవరాళి యాశ్రిత పద్మహేళి.

వ్యాకరణరచయితల కిట్టి ధారాపాటవము కల్గుట యబ్బురము. కాని యీరచన శ్రీనాథుని శైలిని దలఁపించుచున్నది. తెలుఁగునందే గాక సంస్కృతమునందును సీతనికవితకుఁ బాటవము గాన్పించుచున్నది. తిలకింపుఁడు:—

శ్లో. ఏకాం కలాం భువనజాతహితాం దధాన
స్సర్వజ్ఞతాం వద కథం లభతే గిరీశః
బహ్వీః కలా భువనజాతహితా దధాన
స్సర్వజ్ఞ ఏష ఖలు పచ్చపమానవేంద్రః.

శ్లో. గుణస్య బాధికాం వృద్ధిం కృతవాన్ పాణినిప్రభుః
అబాధితగుణాం వృద్ధి మకరో త్పచ్చపప్రభుః.

ఇట్లీ పచ్చయప్ప కళాశాలయందుఁ బనిచేయునపుడే ఇంగ్లీషు లాచట్టములకు భాషాంతరీకరణము (ఆంధ్రానువాదము) నొనర్చినట్లు తెలియవచ్చెడిని. అందలిభాషయు వ్యావహారిక మాట. దానిస్వరూప మెట్టిదో చెన్నపురియందలి ఆంధ్రభాషాపరిశోధకులు నిర్ణయించి పాఠకుల కెఱిఁగించెదరుగాక.

పిమ్మట సూరిగారు ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలోఁ బ్రధానపండితులుగ నియమింపఁబడిరి. ఆనాఁడు మద్రాసు యూనివర్సిటీ కార్యదర్శిగానుండిన 'ఆర్బతు నాటు' దొరగారు కాశీనుండి కొందఱు పండితులను రప్పించి శాస్త్రములందుఁ బరీక్ష చేయింపఁగా వీరు ప్రథములుగను హయగ్రీవశాస్త్రిలుగారు రెండవవారుగను వచ్చిరి. అప్పుడు వీరికి బంగారు పదకముతోపాటు 'సూరి' యని బిరుద మొసంగఁబడినది. నాఁటినుండి వీరు 'చిన్నయసూరి' అని వ్యవహరింపఁబడుచు వచ్చిరి.

సూరిగారి ముద్రితాముద్రితకృతులు.

1. ఆంధ్రశబ్దశాసనము.
2. ఇంగ్లీషులాచట్టముల భాషాంతరీకరణము
3. చాటుపద్యములు.
4. రాణీగారిమకుటాభిషేక పద్యములు
5. సంస్కృతబాలబోధ
6. సంస్కృతసూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము.
7. ఆంధ్రశబ్దచింతామణివ్యాఖ్య
8. బాలవ్యాకరణము
9. నీతిచంద్రిక
10. శబ్దలక్షణసంగ్రహము.
11. అక్షరగుచ్ఛము
12. పద్యాంధ్రవ్యాకరణము.
13. విభక్తిబోధిని.
14. అకారాదినిఘంటువు.
15. విశ్వనిఘంటువు టీక.
16. ఆదిపర్వవచనము.
17. సుజనరంజనీపత్త్రిక.
18. ఆంధ్రధాతుమాల.

ఈకృతులనుగూర్చిన విశేషములు.

సూరిగారు సంస్కృతవ్యాకరణమున నసాధారణమైన పాండితి గల్గియుండుటచేఁ దెలుఁగునందును నట్టి ప్రౌఢిమగల వ్యాకరణము రచి యింప సమకట్టి సఫలత గాంచిరి. పాణినీయసూత్రముల నెన్నిన తరువాత సూరిగారి సూత్రముల నెన్నఁదగు. 'అల్పాక్షర మసందిగ్ధం సారవ ద్విశ్వతోముఖమ్' ఇత్యాదిసూత్రలక్షణము వీరిసూత్రములం దెల్లెడ ననూనాతిరిక్తముగ సమన్వితము. వీ రాంధ్రభాష నుద్ధరించుటకై రచి యించిన సూత్రగ్రంథము లనేకరీతుల వెలసినవి. వానిలో 'శబ్దలక్షణసం గ్రహము'అను తెలుఁగుసూత్రములతోఁగూడి వెలువడినగ్రంథము తొలు తటిది. ఆనాఁటికి వ్యాప్తిలోనుండిన చింతామణి, అథర్వణకారికలు, అప్పకవీయము, అహోబలపండితీయము మున్నగులక్షణగ్రంథములను బాగుగ విమర్శించి యందలి ముఖ్యసిద్ధాంతము లిముడున ట్లీసూత్ర

ములు రచించిరి. అంతియగాని భాషాస్రవంతి కడ్డు గట్టఁ దలంపుతో నేయొక్కయక్కరమును వ్రాసియుండలేదు. సూరిగారీశబ్దలక్షణసంగ్రహమును, దమకు మొదటనుండి బాసటగా నుండి భాషాసేవకు ప్రోత్సాహకులైన గాజుల లక్ష్మీనృసింహశ్రేష్ఠిగారి కంకితమిచ్చి 1853 జూలై నెలలో ప్రథమముద్రణము గావించిరి. కొందఱు విమర్శకు లీగ్రంథము సూరి రచియించినది కా దందురు. అయ్యది యవిచారమూలకము. సూరిగారి యితరరాంధ్రవ్యాకరణసూత్రములతోఁ బోల్చి చూచిన పోలిక లెక్కుడు గానవచ్చుటచే విమర్శకుల యూహ గ్రాహ్యముగాదు. సూరిగారి ప్రథమశిష్యులగు బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యుల వారి యీవచనములచే సూరిగారే యీగ్రంథమును రచించినట్లు సుస్పష్టము.

1853 లో బాలవ్యాకరణము ప్రథమముద్రణము కావింపఁబడినది. అయ్యది సర్వథా నిర్దుష్టము. తరువాతి ముద్రణములలో సూరిగారి మతమునకు విరుద్ధమగు సంస్కారములు గావింపఁబడినవి.

క. మును మనుపజ్ఞం బగుచుఁ
దనరిన వ్యాకృతిని సూత్రతతి గొంతం
దెనిఁగించి యిది ఘటించితి
ననయము బాలావబోధ మగుభంగిఁ దగఁ.

అను సూరిగారి ప్రతిజ్ఞావచనముచే నీ వ్యాకరణము బాలురకు వచనరచన సేయు కౌశల మేర్పడుటకుఁ గూర్పఁబడినది. కావుననే—

క. అనయము లలితోక్తులతో
నెనరుపడం గూర్చి లక్ష్యయోజన యొప్పం
గను బాలవ్యాకరణం
బనఁగా లక్షణ మొనర్తు నాంధ్రంబునకున్.

అని నొడివియున్నారు. దీని ముద్రించుకాలముననే నిఘంటునిర్మాణయత్నమును కొనసాఁగుచుండుటచే నీరీతిగ సూచించియున్నారు.

ఆ. దిక్ప్రదర్శనముగఁ దెలిపెద నిందుల,
క్షణము గానఁ బూర్వకవుల లక్ష్య
ములను లాఁతిలక్ష్మములఁ గాంచి తక్కుల,
క్షణ మెఱింగికొనుఁడు చతురమతులు.

అని హెచ్చరించియున్నారు. నిఘంటువు రచించునపుడు లక్ష్యముల ననుసరించి కావింపవలసిన లక్షణవిస్మృతిని గావించియే యున్నారు.

1955 లో నీతిసంగ్రహము వెలువడినది. అందు, "ప్రాచీన పద్యంబులు కొన్నింటితోడం బెక్కులభించిన పద్యంబులు గూర్చి బాలురకు నీతిబోధంబుకై యీకృతి రచియింపఁబడియె. పరవస్తుచిన్నయసూరి" అని కలదు.

నీతిచంద్రిక 1853 లోఁ బ్రథమముద్రణము నందినది. ముఖపత్త్రమున—

To

A. J. Arbuthnot Exq
Secretary to the Madras University and college of fort saint George.

This work is respectfully dedicated as a mark of respect by
his most obedient and hunble servent
P. Chinniah soore, Telugu Head master
in the Madras University.

అని కలదు. ఇట్లీ గ్రంథము తమ కాశ్రయ మొసఁగి గౌరవించిన అర్బతునాటుదొరగారి కంకిత మీయఁబడినది. 1865 డిసెంబరు నెలలో వెలువడిన సుజనరంజని పత్త్రికలో చిన్నయసూరిగారిని గూర్చియు వారినీతి చంద్రికను గూర్చియు బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులుగారు. పి. సుబ్బారాయలు నాయుఁడుగారు కృష్ణమాచార్యులుగారును గలిసి యీక్రింది ప్రకటన గావించిరి.

“ఈవచనకావ్యము మిక్కిలి ప్రౌఢముగాను లక్షణములకు లక్ష్యముగాను, జక్కనిప్రయోగములు గలదిగాను గానఁబడుటచేత లోకమునం దిది విశేషవ్యాప్తి గలిగి యుండఁదగినది. దీనిని రచియించిన పరవస్తు చిన్నయసూరిగారి కాంధ్రమందును దదుపయుక్తమగు సంస్కృతప్రాకృతములందును దలస్పర్శియగు పరిజ్ఞానము గల దని వారు చేసిన లక్ష్యలక్షణగ్రంథములే నిరూపించుచున్నవి. మేము వారితోఁ జిరకాలము సావాసముఁ జేసి, యాంధ్రమందలి యనేకవిషయంబుల నెఱింగినవారము; గనుక వారిపాండిత్యము మాకనుభవసిద్ధము. వారు రచించిన గ్రంథములలో ముఖ్యములు శబ్దలక్షణసంగ్రహము, బాలవ్యాకరణము, నీతిచంద్రిక. వీ రారంభించి ముగింపనివి అకారాదినిఘంటు వొకటి, సంస్కృతసూత్రాంధ్రవ్యాకరణ మొకటి, విశ్వనిఘంటవుటీక యొకటియు. ఈమూఁడును ముగిసియుండెనేని యాంధ్రభాషకు మఱి యపేక్షణీయ మేమియు నుండనేరదు. ఆంధ్రభాషయొక్క యభాగ్యమే వారిని గీర్తిశేషులను జేసినది. ఈగ్రంథములను సమగ్రములనుగాఁ జేయవలె నని మ. రా. రా. Honerble గాజుల లక్ష్మీనరసింహులు సెట్టిగారు c. s. i. బహుప్రయత్నము చేయుచున్నారు. వారియత్నము సఫలము గావలయునని మేము సర్వేశ్వరునిఁ బ్రార్థించుచున్నాము” అని.

శబ్దరత్నాకర కర్తలగు సీతారామాచార్యులవారి పై వాక్యములె సూరిప్రతిభావిశేషమును, ఆతనిగ్రంథప్రాశస్త్యమును వేనోళ్లఁ జాటుచున్నది. పై ప్రకటనయందు ముఖ్యముగ గమనింపఁ దగినయంశములు కొన్ని గలవు. అవి యేవి యన—శబ్దలక్షణసంగ్రహము చిన్నయసూరికృతమే యనియు, సీతారామాచార్యుల వారి యాంధ్రభాషాజ్ఞాన మంతయు గురువులగు చిన్నయసూరిగారివలన లభించిన దనియు, నీతిచంద్రిక అత్యుత్తమగ్రంథ మనియు—నివి.

నాఁడుపాఠశాలలలోఁ జదువు బాలుర యుపయోగార్థమై రచింపఁబడిన నీతిచంద్రిక నేఁ డంతయుఁ గాకున్నను గొంతభాగమైనను విద్యార్థు

లకుఁ బాఠ్యముగా తప్పక కూర్పఁబడుచునే యున్నది. సూరిగారీ కబ్బము తుదిముట్టఁ జదివిన బాలుర కోలి భాషాజ్ఞానము పొదలుటకును నీతికుశలత్వము కొదలేక కుదురుటకును, పంచతంత్రహితోప దేశములఁ బరికించి, వానిలోని యంశములను, అభినవంబుగఁ గొంతయును గూర్చి కృతి యొనర్చిరి. ఈకబ్బము నందలి వచనరచన చాలవఱకు నన్నయ వచనరచన ననుసరించినది. మఱియు,

క. ఘను నన్నయభట్టును ది,
క్కన నేఱాప్రెగడఁ బొగడి యలికంబున న
క్షిని డాఁచినట్టి సర్వ
జ్ఞుని నాచనసోమనాథు స్తుతి యొనరింతున్.

అని గ్రంథారంభమున స్తుతించిన కవులయు, శ్రీనాథాది యుత్తమ కవులయు నుత్తమరచనలయందలి సారవచనముల నేర్చికూర్చినాఁడు. ఆయాకవులకావ్యములలో నటనట విరళముగ నున్న మేలిపదజాలమును సందర్భోచితముగ నదికి నూతనావిష్కారము నొనర్చినాఁడు. ఈరచన కిదియే సాటి. సూరిగారికిఁ బూర్వమునఁ గొన్ని కేవలవచనగ్రంథములు వెలువడినవి. కాని యవి శైలిలో పద్యప్రబంధములతోఁ దులతూఁగు నవియే గాని పై విలక్షణపథము నందినవి గావు. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు శ్రమగొని నీతిచంద్రికయందలి కొదువభాగములను బూరించిరే గాని సూరిగారి శైలిమాత్రము వారి కలవడలేదు. అట్టిరచన విలక్షణప్రతిభాసమున్మేషమున సహజముగ నుత్పత్తిల్లవలెనే గాని యనుకరణమున లభించునదిగాదు. కేతన పెద్దనమున్నగు ప్రాచీనాంధ్రలాక్షణికులును లక్షణగ్రంథములను లక్ష్యగ్రంథములను రచించియున్నారు. అటులనే సూరిగారును బాలవ్యాకరణము లక్షణముగను, నీతిచంద్రికను లక్ష్యముగను సంతరించినారు. బాలురయుపయోగమునకై రచించిన యవి నేఁడు ప్రౌఢులకును దురూహ్యము లైనవి. విచ్చలవిడి వ్రాయుట

కధికారము నపేక్షించువారికి వెగటు గల్గించునది యైనను నీతిచంద్రిక నియమబద్ధరచన నపేక్షించువారికి హృదయంగమమై యమందవికాసమునొదవించుచున్నది. ఒకవాక్యమున నొక్కపదము ప్రయోగింపఁబడినచోఁ దరువాతి రెండువాక్యములలో భంగ్యంతరమున నాపదవివరణముండి తీరును. ముద్దులమూటగట్టు తెలుఁగునుడికారముసొంపు గాంచవలయు నన్నచో సహృదయతతో నీతిచంద్రిక తనివి దీఱఁ జదువవలయును.

1931 వ సంవత్సరమున కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలో "సూత్రాంధ్రవ్యాకరణములు," అనునొక గ్రంథమును బ్రకటించియున్నారు. అందు సూరిగారు బాలవ్యాకరణము తుదిని "మును మదుపజ్ఞం బగుచుం దనరిన వ్యాకృతిని సూత్రతతి గొంతం దెనిఁగించి యిది ఘటించితి" నని తెలిపిన సంస్కృతాంధ్రవ్యాకరణసూత్రములును, 'ఆంధ్రశబ్దానుశాసన' మను పేరుగల తెలుఁగుసూత్రములును, పద్యాంధ్రవ్యాకరణ మను పేరఁ బరగిన పద్యములును గలవు. ఈసంగ్రహ మంతయు సూరిగారి బందుగులును, చెన్నపురి కోమలేశ్వరముపేట కార్పొరేషను పాఠశాలలో నుపాధ్యాయులు నగు నారాయణవనము వకుళాభరణము గారి హస్తపుస్తకము (Hand note book) నుండి సేకరింపఁబడినది. వకులాభరణముగారు సూరిగారికి బందుగులును శిష్యులును గూడ. ఆపుస్తమునందే వారు సూరిగారి జీవితచరిత్రాదులను వ్రాసికొనియుండిరి. అందు వకుళాభరణముగారు తమకు దొరకిన యీసూత్రములు సూరిగారి చిత్తుప్రతినుండి వ్రాసికొంటిమనియు, సంస్కృతసూత్రాంధ్రవ్యాకరణము శుద్ధప్రతి ఆత్మకూరు సంస్థానము చేరియుండె ననియు వ్రాసికొనియున్నారు. పరిషత్తువారికి లభించిన వకుళాభరణముగారి ప్రతి ననుసరించియే సూత్రముల నెత్తి వ్రాయించి స్వరూపోచ్ఛేదము కాకుండు నట్లుగ యథార్థముగ సంస్కరించి 'సూత్రాంధ్రవ్యాకరణము' లను బ్రకటించియున్నారు.

సంస్కృతసూత్రములలో సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదము తుదిని గానవచ్చు నీక్రింది గద్యమువలన సూరిగారి వంశాదిక మెఱుఁగ నగుచున్నది. "ఇతి

సకలభాషాకవికమలమిత్త్ర గార్గేయసగోత్ర ఆపస్తంబసూత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయి వేంకట రంగరామానుజార్యపుత్ర శ్రీనివాసాంబాగర్భశుక్తి ముక్తాఫలాయమాన దిగంతవిశ్రాంత చిరంతనకీర్తి విరాజమాన సంస్కృతాంధ్రభాషానుశాసన బహులక్ష్య లక్షణగ్రంథరచనాధురీణ సర్వదర్శనసంగ్రహ కుసుమాంజలీ మహాభాష్య శ్రీభాష్యభగవద్విషయ పాఠప్రవచనపారీణ చాత్తాద శ్రీవైష్ణవకుల కలశాంబుధి పూర్ణచంద్రేణ ఆంగ్లరాజకీయ సర్వకలాశాలాంధ్ర ప్రధానపండిత చిన్నయసూరిణా ప్రణీతగీర్వాణభాషాయా మాంధ్రశబ్దానుశాసన సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదః"

ఈగద్యమును జిన్నయసూరిగారు స్వయముగ రచియించి రనుటకుఁ దగిన యుపపత్తి గానరాదు. కాని సూరిగారి పాండిత్యాదికమున కిది నిదర్శకము. ఇట్టిసూత్రము లతివిపులముగనే యున్నవి. శుద్ధమైన రూపము నందక పోవుటచే సూరికృతము లగునా? కాదా? యని కొందఱకు సందియము నొదవించుచున్నవి. కాని యట్టి సంశయమునకు మాత్ర మవకాశము లేదు. సూరిగారు తమనిఘంటుపదసూచికలో వీనిలోఁ గొన్నిసూత్రములకు వ్యాఖ్యానము వ్రాయ మొదలిడిరి. అట్టివ్యాఖ్యానముతోఁ గూడినవి కొన్నిసూత్రములే. అవియు ముద్రితములైన యీ సూత్రములు నొక్కరూపు గలవియే. వారు స్వయముగ వ్రాసికొనిన ప్రతి లభించినచో విమర్శకుల కప్పుడు శంక గలుగఁ దావల ముండఁబోదు. ఈసూత్రములఁ గొన్నిటిని వీరికి ముఖ్యశిష్యులు మిత్త్రులు నగు బ.సీతారామాచార్యులవారు తమ ప్రౌఢవ్యాకరణమునఁ బరివర్తనముచేసికొని యున్నారని యీవఱకే నేను భారతిపత్రిక (1940 నవంబరు) "సూరిగారి సూత్రాంధ్రవ్యాకరణములు" అను వ్యాసమునఁ దెలిపియుంటిని. సూరి నిఘంటువ్రాఁతప్రతులు సీతారామాచార్యులవారికి లభించి యుండుటను గూర్చి క్రమముగఁ దెలుపుదును.

1930 లో 'ఆంధ్రధాతుమాల' అను పేరఁ బరిమత్తున సూరిగారి రచన వెలువడినది. ఇం దాంధ్రధాతువులు సంస్కృతభాషావివరణముతోఁ గూడియున్నవి. పలుతావుల ననేకార్థము లీయఁబడినవి. సక

ర్మకాకర్మకవిభాగముఁ జేయఁబడినది. ఈగ్రంథమునకుఁ బీఠిక వెలయించుచు శ్రీ కత్తి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు గ్రామ్యములగు స్వరూపములు గానవచ్చినవి గాన నీయవి చిన్నయసూరికృతములు గావేమో యని సంశయించిరి. కాని యట్టిసంశయ మక్కఱలేదనియే నాయూహ. ఏలయన— ఈధాతుసంచయము చిన్నయసూరిగారి నిఘంటువ్రాతప్రతులతోఁ పాటు లభించినది. నిఘంటుప్రథమసంపుటమున సంజ్ఞావివరణపట్టికలో గ్రామ్యమునకు 'గ్రా' అనుసంకేతము నాతఁడు వ్రాసికొనినాఁడు. ఆయాపట్ల నట్టి రూపముల నిచ్చుచునే వచ్చుట తటస్థించినది. గ్రామ్యముల నేకరింప మను ప్రతిజ్ఞ వారికిఁ గానరాదు. భాషావిభాగమున నట్టివానిలో ననింద్యముల గ్రహించియేయున్నారు. మఱియు నిఘంటుసంపుటములందును పదసూచికలయందును తెలుఁగుధాతువులు సంస్కృతార్థములు నెడనెడఁ గానవచ్చుచునే యున్నవి. ఆతనిరచన సమగ్రము గాకుండుటచేఁ గొండఱ కప్పటప్పట సంశయ మొదవినను నీరీతి నసందిగ్ధముగ నాంధ్రధాతువుల కర్థనిర్ణయము సేయుట సంస్కృతాంధ్రములందుఁ దలస్పర్శియగు జ్ఞానము గలసూరిగారివంటి పండితప్రకాండులకే గాక యన్యులకు సాధ్యపడునది గాదని నామనవి.

1859 లో 'విభక్తిబోధిని' ప్రచురింపఁ బడినట్లు వకుళాభరణముగారి హస్తపుస్తకమునఁ గలదు. ఈగ్రంథస్వరూప మెట్టిదో తెలియఁగుటకై ఆంధ్రగ్రంథపరిశోధకులు పూనుకొనెదరుగాక.

'అక్షరగుచ్ఛము' ముద్రితము. కాలాదికము తెలియరాదు. 'బాలశిక్ష'యని దీనికి నామాంతరము. అందలిగుణితసూత్రములు మాత్రము కొన్ని యుపలభ్యము లగుచున్నవి. వాని నీక్రిందఁ బొందుపఱిచెదను. 1. పరుషంబులకు మీఁద బరక్షరంబు లగు 2. సరళంబులకు హార్ఘుప్సు లగు 3. ఉభయంబులకు సమానాంతస్థ లగు 4. వర్గసమంబులకు నగు 5. కతనషసలు సాకగు (తాదిపంచకమునకు శచవర్గములు లేవు) 6. చఛబభమయలు రాకగు 8. జ ఝ ఙ మయలు రాకగు 9. తాకుఢనలలు లేవు 10. కగమరషహంబులకు ణకారం బగు 11. అనునాసికలకు స్వస్వవర్గంబు లగు 12. జాకుం దఱచుగా నన్నియు నగు 13. మూకు ణాంతస్థంబు లగు

14. ణాకు నమయవలు నగు 15. నరలకు నర్వంబు నగు 16. చణలకు నకారంబు లేదు 17. చథలకు మకారం బగు 18. ఖఠథరలకు రేఫంబు లేదు 19. ఝాకు యకారం బగు 20. షాకు వకారం బగు 21. యళలకు యవలగు 22. కగపఫయవలహాలు లా కగు 23. శాకు నమాంతస్థ చఛశలగు 24. కటప ఖఠఫ మయవషలు కాకగు 25. వాకు నాంతస్థము లగు 26. హాకు మకారంబు నగు 27. విశ్రుతిని ఋగ్విసర్గనమజఞశషలు లేవు. 28. హల్లు లెల్లం దమకుం దా నగు 29. హాకు యోగంబు లేదు. 30. సరలకు సర్వ మగు 31. తటలు వాకు లేవు 32. సర్వంబునకు క్రార యగు 33. చరణహారలకు లేవు 34. కగచతపమలపలు డా కగు 35. టాకు నలలగు 36. తకారంబు సా కగు. 37. ఉక్తాలి మవ్వ మడ్డిష్టు చెయ్యుటలు చెద్దుచెద్దుచు. అవశిష్టంబుగలిగిన శిష్టప్రయోగంబుల గ్రహించునది. ఇందుం గా వ్యవ్యవహారగోచరంబులే నిరూపింపఁబడియె.

అకారాదినిఘంటువు.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యాలయమునఁ బ్రవేశించి పనిచేయు నాఁడు ప్రారంభమున నే నాభాండాగారమునందలి ముద్రితాముద్రిత గ్రంథములఁ బరికించుచుండ 'చిన్నయసూరీయము' అను వక్షశ్శాభరణముగాను పరిషత్తున కొసఁగిన గ్రంథము నాదృక్పథమునఁ బడినది. పుటలు తెఱచి చూడఁగ నొకచో 'అకారాదినిఘంటువు' అను శీర్షికతో నీక్రింది వాక్యములు గానవచ్చినవి.

“సూరిగారికిఁ బూర్వమునఁ దెనుఁగున అకారాది నిఘంటువు లేకయుండుటయు, గాజులలక్ష్మీనరసింహముశ్రేష్ఠిగారి ప్రోద్బలమునను, ఈగ్రంథము వ్రాయ మొదలిడి యటుల కొంతవఱకు వ్రాసి యుండిరి. హాకారమువఱ కందురు. (అ tంహా) విశ్వనిఘంటువు కూడ వ్రాయుచుండిరి. అప్పుడు వారికి 1861 సంII న రాచపుండు తటస్థించి 1862 దుందుభి సంవత్సరమున గతించిరి. సూరిగారి కుమారులలో కొందఱు గతించియుండిరి. సూరికోడలివద్ద నీవ్రాఁతప్రతి యుండెను. సీతారామాచార్యులవారు

వీరి ముఖ్యశిష్యులు వీరు సూరిగారి కోడలుండుచోటునకువచ్చి మీామహామగారు రచించియుండు అకారాదినిఘంటువును హానరబిల్ లక్ష్మీనరసింహము శ్రేష్ఠిగారు కొన నుద్యమించియున్నారనియు, నేనీవ్రాఁత ప్రతి వారికిఁ జూపి పైక మిప్పించెద ననియుఁ జెప్పి,గ్రంథమును దీసికొనిపోయిరి సుమారొక వర్షమువఱకు నేవిషయమును దెలియక యుండఁగా నామె పరితపించి యచ్చట కాపురముండిన వారలలో కె. విజయరాఘవులు నాయుఁడుగారిని వీరివద్ద కంపఁగా, ఆచార్యులవా రొక ప్రతివ్రాసుకొని సూరిగారిప్రతి నాయుఁడుగారిచేతి కిచ్చి యిది యిప్పు డనవసర మనియు, గ్రంథము పూర్తిగ ముగింపలే దనియు మిషఁబెట్టి పంపివేసిరి. ఈగ్రంథ మెట్టులో విద్వాంసులచేతులఁ బడి తుదకు పీఠికాపురాధీశ్వరుల గ్రంథ భాండాగారము నలంకరించినది. ఆచార్యులవారు అకారాది నిఘంటువు పూర్తి యొనర్చి శబ్దరత్నాకర మను పేరిడి యాంధ్రదేశంబున మిగుల నుపయుక్తమగు నిఘంటురాజం బొసంగినందులకు వారల కెంతేయు కృతజ్ఞులము. సూరిగారికి పూర్వము తెలుఁగున నిఘంటువులు లేకయుండిన వనియు,సూరిగారే నిఘంటు పితామహుఁ డనియు శబ్దరత్నాకరంబునఁ దెలిపిరి."

N. Vakulabharanam.

పై వాక్యములను జదివినదాదిగ నాకు సూరిగారి నిఘంటు వ్రాఁతప్రతులను జూడవలె నను నాతురత హెచ్చినది. అప్పటికి శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు కార్యాలయము పిఠాపురమున నుండెను. అచ్చటికిఁబోయి సూరిగారి ముక్తాఫలములఁ బోలు నక్కరములతోఁగూడిన యావ్రాఁత ప్రతుల నన్నిటిని దనివారఁ జూచి తనివిచెందితిని.

నిఘంటు నిర్మాణ పద్ధతి

నన్నయ మొదలుగ కూచిమంచి తిమ్మకవి వఱకుఁ గల యుత్తమకవుల ప్రబంధములయందలి ప్రామాణిక ప్రయోగములును, అందలి పదపదార్థములును తొలుత నిఘంటుపదసూచిక, అను పేర సేకరింపఁబడినవి. ఈరచనా ప్రారంభము 1850 వ వత్సరము మొదలుగ

గానవచ్చెడిని. భారతపదసూచిక ప్రారంభమున "ఏప్రియల్ ౨౩ వ తేది" అని యున్నది. రామాభ్యుదయ పదసూచిక తుదిని "సౌమ్యనామ సంవత్సర పుష్యమాసము తేదులు ౨౭. ౧౮౬౦ జనవరి నెల ౧౨ తేదీ శుక్రవారమున వ్రాసి ముగిసినది" అని కలదు. నృసింహ పురాణ పద సూచిక తుదిని "సౌమ్యనం॥ ఆవణి నెల ౧౨ తేది వ్రాసి ముగిసినది, అనికలదు. ఇట్లీపదసూచిక ప్రతులన్నిటియందును తేదులు" గానవచ్చుచున్నవి. కావున 1850 సం॥ మొదలు 1862 సం॥ వఱకు సూరిగారీ నిఘంటు రచనను సాగించిరని యూహింపనగును.

పదసూచికలలో ప్రతిగ్రంథాంతమున నకారాదిగ పదముల పట్టిక వ్రాసియున్నది. ఇట్టిపదము లన్నియు 'అ' మొదలు 'హ' వఱకు వేఱొక ప్రతిలో వ్రాయఁబడినవి. తరువాత నీపదము లన్నియు నుదాహరణములతోపాటు ఏడు సంపుటములలో విపులముగ వ్రాయఁబడినవి. ఒక్కొక్కపుటలో అయిదు పదములు మాత్రమే వ్రాయఁబడినవి. అట నట నర్థనిర్ణయము గలదు. పశుపక్ష్యాది నామవాచకములకును, వృక్షలతాగుల్మాదివాచకములకును అసందిగ్ధార్థములు కూర్పఁబడినవి. ఆయా ప్రాంతములందలి వాడుకలు కొన్నిపట్టులఁ బ్రదర్శింపఁబడినవి.

పదసూచికప్రతులలోను నిఘంటుప్రతులలోను అటనటఁ బ్రయోగముల ననుసరించి తెలునట్టి వ్యాకరణవిశేషాంశములు సేకరింపఁబడినవి. ప్రౌఢవ్యాకరణమున నీయంశములే పెక్కులు గానవచ్చెడిని. ఇట్టి వ్యాకరణాంశము లన్నియు సంస్కృతభాషయందే గలవు. ఏడవసంపుటము తుదిని "హకారాదికాండము సంపూర్ణము. ప్రయోగసారంబు సంపూర్ణము" అని కలదు. పిమ్మట 'లక్షణము' అనుపేర భారతాదిగ్రంథస్థపద్యము లుదాహరింపఁబడినవి. అయ్యవి తానంతవఱకు రచించిన సూత్రముల కుదాహరణములు కొన్నియు, కావించు సూత్రముల కాధారములు గొన్నియును.

ఉదాహరణమునకై కైకొనినపద్యములను స్వతంత్రించి యిచ్చవచ్చినట్లు సవరించినవిధము గానరాదు. సందిగ్ధస్థలములందు పెక్కుతావుల "మఱియొక మాతృక చూడనగు" అను వ్రాఁతలు గలవు. అట్లు

మాతృకాంతరములఁ జూచి నిర్ణయించుకొనిన పాఠములు తరువాతఁ జేర్చిన గురుతులును పెక్కుచోట్లఁ గలవు. మఱియొక విశేషము. సూరిగారి పాఠములు చాలవఱకు వ్రాఁతప్రతుల పాఠములతో సరిపడుచునే యుండును.

కవులప్రామాణికత్వము నిర్ణయించుటలో సూరిగారికి మొగమోట మినుమంతయుఁ గానరాదు. కావుననే ద్విపదకావ్యములందలి యుదాహరణములు, భాగవతమునందలి ప్రయోగములు మొదట వదలి తరువాతఁ గూర్పఁబడినవి. లక్షణవిరుద్ధవిషయములకు సుస్పష్టమయిన ఖండనలును గలవు. మారన మార్కండేయపురాణమునందలి పదము లెత్తి తుది నిట్లు వ్రాసియున్నారు—1. గ్రంథకారోఽయం లఘ్వలఘ్వోః రేఫయోః పఠిప్రాసస్థలే అనాదృత్య కృతి మకరోత్. 2. కూర్మపురాణం బలాత్క్షణికగ్రంథం బగుట నందలి యుదాహరణంబులు గ్రహింపఁ బడవయ్యె. 3. పుల్లయకవి ప్రణీతమైన బ్రహ్మోత్తరఖండంబున మూఁడు పదములుమాత్రము సేకరించి ఈగ్రంథంబు బహుప్రదేశంబుల లక్షణవిరుద్ధంబయి కానంబడియెడి. మఱియు భారతాదుల, యందలి పదములకర్థనిర్ణయము సేయుటకై తఱుచుగ సంస్కృతభారతశ్లోకము లుదాహరింపఁబడినవి. పూర్వోత్తర విరోధపరిహారమునకును ప్రామాణికత్వ సంపత్తికిని పూర్వోత్తరోదాహృతులు చూడనగు ననువ్రాఁతలు అడుగడుగునఁ గానవచ్చెడిని.

తాము గ్రహించిన ప్రతిపదమును సాధ్యమగునంతవఱకు యతిప్రాసల నిర్ధారణ గలవానినే సేకరించుట పరిపాటి. నిఘంటుసంపుటములలో సందిగ్ధస్థలములందును, విశేషార్థములు గల తావులందును మాత్రమే యర్థములు గానవచ్చును. తద్భవములకు పలయుచోట్ల సెల్లెడను జనకము లగు సంస్కృత ప్రాకృత పదములు వ్రాయఁబడినవి. సూరిగారి ప్రాకృతవ్యాకరణ జ్ఞానము నావ్రాఁతలు తేటపఱుచుచున్నవి. అయా తావుల నిర్ణయము గాకున్నపుడు 'ప్రా.' అని వదలివేయుటయేగాన

వచ్చెడిని. ఇట్టి వ్రాతలను గనులారఁ గాంచినచో నా మహనీయుని భాషాపరిశ్రమము విమర్శనము నిష్పాక్షికము సుశ్లాఘ్యము నని పాఠకుల కెఱుకపడును.

పదములకు అర్థముల నెఱిఁగించుటలో సూరిగారిపాటవ మగ్రగణ్యము. ఆంధ్రభాషా పరిపాటికి సరిపడు నుచితతరార్థమును వ్యక్తీకరించుటలో సూరిగారికి సరిపడు ధీశాలురు వేఱొక్క రుండఁ బోరనియే తెలుపనగును. ఒండు రెండుతావులఁ గనుఁడు—

ఓలగందము = స్నానమప్పుడు శరీరమార్జనార్థము గావించిన పిష్టాదికము. క్రింత = శుభార్థము తెచ్చు మంగళద్రవ్యపంలానము. ఇట్టివిశేషములు గాంచినచో లెక్కకు మిక్కిలిగ నుండును. ఆంధ్రమున నీవఱకు వెలువడిన నిఘంటువులకు సూరిగారి నిఘంటువు పునాదియని చెప్పిన నతిశయోక్తి కాఁజాలదు.

పదసూచిక ప్రతులలో నొకచోఁ దాము ప్రయోగార్థమై గ్రహించిన గ్రంథముల పట్టిక వ్రాయఁబడినది. ఆపట్టికలో నెఱ్ఱాప్రెగడ రామాయణము నుదాహృతము. దీన నాలుగువేల తాటియాకు ప్రతులతో నిండిన సూరిగారి గ్రంథభాండాగారమున నీరామాయణమును వెలసియే యుండునని యూహింపనగు. మఱియు సముద్రితసంస్కృతగ్రంథ సంకేతపట్టికలో ప్రాకృతమనోరమ త్రివిక్రమవ్యాకరణము, హేమచంద్ర వ్యాకరణమును జేర్పఁబడినవి. ఈయవి ముద్రింపఁదగిన వను సూచన కావింపఁబడినది. ఇందుమూలమున సూరిగారిప్రాకృతగ్రంథ పరిశోధనము తెలియవచ్చుచున్నది. ఉత్తమసంస్కృత కావ్యముల నన్నిటిని నెన్ని, ముద్రింపవలసినవిగా వ్రాసినారు.

ఈ వఱకుఁ దెలుపఁబడిన నిఘంటువునుగూర్చిన యంశము లన్నియు శ్రీసూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటు కార్యాలయమునఁ బనిచేయునప్పుడనుదినము శ్రీసూరిగారిగ్రంథములఁ బరికించుటచే, నాయూహకుఁ బొడమిన వానిని ప్రత్యక్షముగఁ జూచియే వ్రాసియుంటిని. సూరిగారు వ్రాసికొనిన నిఘంటు సంపుటములందలి యక్షరము లన్నియు వారి

స్వహస్తలిఖితములే. అన్యహస్తప్రసార మెచ్చటను గానరాదు. అక్కరములన్నియు ముత్యముల వరుసలే. అక్షరవిన్యాసమునఁగాని విషయప్రదర్శనమునఁగాని సంకీర్ణత యెచ్చటను గానరాదు. నేఁటికి నూరువత్సరములకుఁ బూర్వము వ్రాయఁబడిన యీవ్రాఁతలీరు, నాఁడు వారుపయోగించిన సిరాయును, కాగితములు శిథిలము లగుచున్నను వన్నె కెక్కుచునేయున్నవి.

ఈ నిఘంటువునకు సంబంధించిన కొన్ని భాగములు కాలగర్భమున నణఁగిపోయినవి. మఱికొన్ని యన్యహస్తగతము లైనవి. కొన్ని క్రిమిదష్టము లైనవి. ఉన్నంతదనుక, లభించినంతవఱకు రత్నములమూటయే గాని వేఱొండు గాదు. ఆమహనీయుని పరిశ్రమ సమగ్రము గాక యుండుటను గాంచిన సహృదయున కెవ్వనికైనను గంటఁ దడివెట్టక తప్పదు. ఇంతవఱకైన శ్రీసూర్యరాయ ప్రభువర్యుల యౌదార్య గరిమచేతను వారి కాంధ్రమునఁ గల గౌరవాదరములచేతను రక్షింపఁబడుట యాంధ్రుల యహోభాగ్యము. ఆయాంధ్రభోజుని కరుణాప్రసారమును గాంచకపోయినచో నీవఱ కెన్నఁడో యీయమూల్యరత్నరాశి భూగర్భమున నణఁగిపోవలసినదే. సూరిగారి వ్రాఁతప్రతు లనేకములు ఆళువందారయ్యగారనువారిచే ననేకుల కీయఁబడిన వని తెలియవచ్చుచున్న దని వకుళాభరణముగారు తమ హస్తపుస్తకమున వ్రాసికొని యున్నారు. మఱియు వారే ముద్రింపించిన సూరిగారి జీవితచరితములో నీక్రింది వారిని సూరిగారి శిష్యులనుగాఁ జేర్కొనినారు.

సూరిగారి శిష్యులు.

1. బి. సీతారామాచార్యులవారు (ప్రౌఢవ్యాకరణ శబ్దరత్నాకరాది గ్రంథకర్తలు)
2. కృష్ణమాచార్యులవారు.
3. రామానుజాచార్యులుగారు. (కథాపూర్ణోదయ వ్యాఖ్యానకర్తలు)
4. రంగమన్నారయ్యగారు (దేవరాజసుధీ తండ్రిగారు.)
5. పంచాంగం తేవప్పెరుమాళ్ళయ్యగారు. (సూరిగారి శిష్యులై మనుచరిత్రాది బహుగ్రంథములకు వ్యాఖ్యలు రచించినవారు; పెక్కుగ్రంథముల బరిశోధించి ముద్రింపించినవారు.)

6. రామానుజ సూరిగారు,
7. కొమ్మిరంగయ్య సూరిగారు.
8. వరదాచార్యులుగారు
(Senior Telugu Pandit of Wesleyan College)
9. సుబ్బారాయలు నాయుడుఁగారు.
10. అ. వరదయ్యగారు.
11. కరాలపాటి రంగయ్యగారు (స్నేహబృందము)
12. ఆర్బతునాటు దొరగారు (మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయాధికారులు)
13. బ్రౌను దొరగారు (బ్రౌణ్యనిఘంటు నిర్మాతలు)
14 రంగనాథశాస్త్రులుగారు.
15. గాజుల లక్ష్మీనృసింహ శ్రేష్ఠిగారు.
16. కుమారస్వామి శాస్త్రులుగారు.
17. శ్రీనివాస మొదలియారుగారు.
18. వైయాకరణ రామానుజాచార్యులుగారు.
19. తిరువలిక్కేని ఈచ్చంబాడి శ్రీనివాసరాఘవాచార్యులుగారు.
20. శెరయూరి శ్రీనివాసరాఘవాచార్యులుగారు.
21. శిరోమణి అప్పలాచార్యులుగారు.
22. తిరుమొయి రామచంద్రాచార్యులవారు.
23. తిరుక్కోట్టియూరు సుందరాచార్యులుగారు.
24. తిరుమహేంద్రపురము వరదాచార్యులుగారు.
25. వైయాకరణ విజయరాఘవాచార్యులు గారు
26. వింజమూరి రాఘవాచార్యులు గారు

ఇట్లీ సూరిగారి శిష్యపరంపరకుఁ జెందినవారు చెన్నపురి యందు నెలకొనిన ఆంధ్రభాషాభిమానులు సూరిగారి గ్రంథములను సేకరించి, వాని నుద్ధరించి ప్రకటించి వానిని లోకముఖమున వెలుంగునట్లు చేయం బ్రార్థన.

సూరిగారి వ్రాఁతలను బరిశీలించిచో నాంధ్ర భాషాలక్షణ నిర్మితిలోఁ గావింప నెంచిన విషయము లెన్నియో గానవచ్చెడిని. వారి యుపక్రమము లన్నియుఁ బూర్తియయినచో మనభాష కింకెన్నియో మడుంగులు వికాస మేర్పడి యుండెడిది.

సమకాలికులగు సంస్కృతాంధ్రపండితులచేఁ గొనియాడఁబడి, మాతృభాష కపారసేవ సలిపి, యఖండ గౌరవకీర్తులఁ బడసిన సూరిగారి యెడలఁ గృతజ్ఞత గలిగియుండుట యాంధ్రభాషా సేవకుల కత్యావశ్యక మని విన్నవించువాఁడ.

ప్రయోగసారము—సంస్కృతప్రాకృతములు.

అడియాలము=అభిజ్ఞానము

అతివస=సం. అతివిషా

అత్తి=ఏనుఁగు. సం. హస్తీ. ప్రా. అత్థీ

అద్ద=సగము. ప్రా. అద్ధం. సం. అర్ధమ్

అప్పన, అప్పనము=ఒప్పగింత. ప్రా-అప్పణం. సం. అర్పణమ్

అప్పు—అచ్చః పుః. చోహలీతి చద్వాయప్య పరసవర్ణః

అబ్బెసము=అలవాటు, వాడుక. సం. అభ్యాసః. ప్రా.

అమ్మ=జనని, తల్లి. సం. అంబా.

అర=సగము. సం. అర్ధమ్

అరదము=తేరు. సం. రథః

అలంది=పసుపు. సం=హారిద్రా. ప్రా. హళద్ధి

అలఁతి=మిక్కిలియల్పము. సం. అల్పిష్ఠమ్. ప్రా.

అలసంద=కాయధాన్యభేదము. ప్రా-అలసందో. సం. అలసాంద్రః

అవారి=బహుళము. ప్రా. అపారమ్. సం. అపారమ్

అవ్వారి=అనవధికము. ప్రా. అవారమ్. సం. అపారమ్

అసద్ద=శ్రద్ధలేమి. సం. అశ్రద్ధా. ప్రా. అసద్ధా

అవ్వ=తల్లి-సం. అంబా

అసోద=కృష్ణుని తల్లి. సం. యశోదా

అళఁది=పసుపు. సం. హారిద్రా. ప్రా. హాళద్ది

ఆడి=శరారి, బాతు. సం. ఆటిః. ప్రా. ఆడీ

ఆదరువు=ఆశ్రయము. సం. ఆధారః

ఆముడము=ఏరండము. సం. ఆరండః

ఆరతి=నివ్వాళి. సం. ఆరాత్రిః. ప్రా. ఆరత్తి

ఆఱియము=ఉపవనము. సం. ఆరామమ్

ఆరెకుడు=తలారి. ప్రా. ఆరక్ఖో. సం. ఆరక్షః

ఆలతి=ఆలాపము. సం. ఆలప్తిః. ప్రా. ఆళత్తీ

ఆలవట్టము=వలువతో నిర్మించిన వీవన. సం. ఆలావర్తమ్.
ప్రా. ఆరావట్టము

ఆసత్తి=ఆసంగము. ప్రా. ఆసత్తీ. సం. ఆసక్తిః

ఆస=వాంఛ. సం. ఆశా. ప్రా. ఆసా

ఆళతి, ఆళత్తి=ఆలాపము. సం. ఆలప్తిః. ప్రా. ఆలత్తీ.

ఇంగలము=నిప్పు. సం. అఙ్గారః. ప్రా. ఇంగాలో

ఇంచు=చెఱకు. సం. ఇక్షుః. ప్రా.

ఇంతి=నారి. సం. స్త్రీ. ప్రా. ఇత్థీ

ఇటిక=మంటిఱాయి. సం. ఇష్టకా. ప్రా

ఇట్టిక=ఇటిక. సం. ఇష్టకా

ఈఁదు=ఈతచెట్టు. సం. హింతాళః. ప్రా

ఈరసము=ఓరువనితనము. పాళి. ఈసా. సం. ఈర్ష్యా

ఉంగరము=ఊర్మిక. సం. అంగులీయకమ్. ప్రా

ఉంగుటము=అంగుష్ఠము. సం. అంగుష్ఠః ప్రా. అంగుట్ఠో

ఉమ్మెత్త=దుస్తూరము. పాళి. ఉమ్మత్తో. సం. ఉన్మత్తః

కందము=౧. మాత్రాబద్ధపద్యవిశేషము. పాళి. ఖంధఅ.
సం. స్కంధకా

శ్లో. చొపత్తా అట్టపువృద్ధేతి హొంతిసమహా ఆ. సోఖంధ ఆపిహాణ హు సజ్జలిపభణే ఇముద్ధి బహుసంభే అ॥ అని తల్లక్షణమునందు

౨. పశుకంఠము. ప్రా. ఖంధో. సం. స్కంధః

కంపిల్లము=రోచని యనుచెట్టు. ప్రా. కంపిల్లో. సం. కాంపిల్యః

కప్పడము=మలినవస్త్రవిశేషము, మాపు. మాసినవలువ. ప్రా. కప్పడో. సం. కర్పటః

కరడ=పూవులబుట్ట. సం. కరండః

కరటి=పూవులబుట్ట సం. కరణ్డీ

కరటిక=పూవులబుట్ట. సం. కరణ్డికా. పాౖ. కరండిగా

కరదూపము=పాౖ. ఘరధూమో. సం. గృహధూమః

కరవాలు=ఖడ్గము, పట్టియము. సం. కరవాలః

కరణిక, కరణియ=మృదంగముఖచర్మమందలి కృష్ణమండలము సం. కర్ణికా

కర్ణము=కెలసము సం. కార్యమ్

కల్లు=ఆసవము, కాదంబరి పాౖ. కల్లా సం కల్యా. పాౖ. కల్లిం సం కల్యమ్

కళ్లము=ధాన్యమునుఱుచు తావు. సం. ఖలమ్

కారము=ఒఱ్ఱ పాౖ. కారో. సం. కటుః

కాలజము=గుండియ. సం. కాలేజమ్. "కాలేజమ్ కాలఖణ్డాకమ్" ఇతిరభస

కాటియ=యాతన. ప్రా. కారిఆ. సం. కారికా 1

కాళంజి=తమ్మపడిగము. సం. కలాచీ

కాళియ. ప్రా. కాహ ఆ. సం. కాహళికా

కోట=ప్రాకారదుర్గము, సాలము. నగరప్రాకారము. సం. కోట్టః 'కోట్టమ ర్గే పునస్సమే' ఇతి హేమచన్ద్రః.

కోన=మూల. సం. కోణః

గంబూరము=ఘనసారము. సం. కర్పూరః

గజ్జ=తీటపొక్కు ప్రా ఖజ్జా సం ఖర్జూః
గడన=సంఖ్యానము, లెక్కించుట సం గణనా
గాటము=నితాంతము, మిక్కుటము సం గాఢమ్
చదుకము=చతుష్పథము ప్రా చదుక్కమ్ సం చతుష్కమ్
చదురుడు=విదగ్ధుఁడు, జాణఁడు, నేర్పరి. ప్రా చదురో సం. చతురః
చల్లడము=లాఁగు ప్రా చళనం సం చలనం "చండాతకమ్
చలన' మితి హేమచన్ద్రః.
చిత్తరువు = ఆలేఖ్యము సం. చిత్రమ్.
చిత్తిని = స్త్రీజాతిభేదము. (రతిశాస్త్రప్రసిద్ధము) ప్రా. చిత్తిణీ
సం. చిత్రిణీ
చింత = తింత్రిణి. సం. చిఞ్చా
చిండ = ఆతాయి యనుపక్షి సం. చిల్లః
చుప్పనాతి = రావణుని చెలియలు సం. శూర్పణఖా
చామ = స్త్రీవిశేషము సం. శ్యామా ప్రా. సామా
శ్లో॥ శీతే సుఖోష్ణసర్వాఙ్గీ గ్రీష్మేతు సుఖశీతలా
తప్తకాఞ్చనవర్ణాభా సా స్త్రీ శ్యామేతి కథ్యతే.
ఇతి భట్టివ్యాఖ్యానే భరతః. అప్రసూతా శ్యామేతి కేచి దాహుః
'అప్రసూతాఙ్గనాయాంచ శ్యామా సోమలతౌషధా'వితి విశ్వః
'శ్యామా యౌవనమధ్య' స్థే త్యపరే.
చామనము = మేచకము సం. శ్యామః ప్రా. సామలో
చామలు = తృణధాన్యవిశేషము సం. శ్యామాకః ప్రా.
సామాఅ
జన్నియ = దివ్యదోహదము ప్రా. జణ్ణిఅం. సం. యజ్ఞియమ్
జమ్మి = సక్తుఫలావృక్షము సం. శమీ
జవళి = ఆపణము, అంగడి, లోకు లీశబ్దమును వస్త్రాపణమునకు
వ్యవహరింతురు

జవ్వనము = తారుణ్యము సం. యౌవనమ్
జాజి = మాలతీలత సం. జాతిః
జెట్టి = ఉత్తమమల్లుఁడు ప్రా. జేట్ఠీ సం. జ్యేష్ఠీ
జ్యేష్ఠికః కథ్యతే మల్లో విద్యాకాయ బలాధికః ఇతి
తత్త్వరత్నాకరే
'మల్లాశ్చ త్రివిధా జ్ఞేయా ఉత్తమాధమమధ్యమాః
ఉత్తమో జ్యేష్ఠికో నామాంతరజ్యేష్ఠస్తు మధ్యమః
కనిష్ఠో గోబలో జ్ఞేయః కాయప్రాణగుణాన్తరా' దితి
జోదు. ప్రా. జోద్ధా. సం. యోద్ధా
టక్కు = మాయ, ఉక్కివము. సం. ఠక్కః
తక్కలి = బుడ్డబుసరచెట్టు. ప్రా. తక్కాలీ. సం. తర్కారీ
తగరు = ఏడకము, పొట్టేలు సం. తగరః
తమగము = మంచెకము, మంచె సం. తమఙ్గః,
ఇంద్రకోశ స్తమఙ్గ ఇతి హేమచన్ద్రః
తామర = పద్మము. సం. తామరసమ్
దండియ = వీణావిశేషము ప్రా. దండిఆ సం. దండికా.
ఇదియు తంబుర నాఁబడు
దాయి = ఉపమాత. సం. ధాత్రీ
దిగ్గియ = దీర్ఘచతురశ్ర మగు బావి. ప్రా. దిగ్ఘిఆ. సం. దీర్ఘికా
దివియ, దివ్వియ, దివ్వె = దీపము ప్రా. దీవిఆ. సం. దీపికా
దుగ = యుగలము, జంట, సం. ద్వికమ్. ఇది యతిద్యూతము సం.
దఱచుగా వ్యవహరింపఁబడు.
దుగుణము = ఇబ్బడి సం. ద్విగుణమ్
దుగ్గ = పార్వతి. ప్రా. దుగ్గా. సం. దుర్గా
దుస్ససేనుడు = దుర్యోధనునకు రెండవతమ్ముఁడు. సం. దుశ్శాసనః
దేవళము = దేవాలయము, గుడి ప్రా. దేవులం. సం. దేవకులమ్

దేవరాయఁడు = వరదరాజు. సం దేవరాయః
దేవేరి = కృతాభిషేకయగు స్త్రీ సం. దేవీ.
ద్రోవది = ద్రుపదపుత్రి సం ద్రౌపదీ
నివ్వటిల్లు = వెలయు ప్రా నివ్వట్టు ఇ. సం నిర్వర్తతే
'ర్తస్యటః' ఇతి సూత్రమ్
పజ్జ = వెంబడి ప్రా పచ్చా సం పశ్చాత్
పడగ అప పడాగా సం పతాకా
పన్నిదము = పందెము శౌ పణిదం సం పణితమ్
పబ్బము = ఉత్సవము పండుగ ప్రా పబ్బం సం పర్వ
పుత్తడి బొమ్మ. సం పుత్తలీ. సాలభంజీ పుత్తలికే త్యమరపద పారిజాతే
పెక్కణము = చుట్టునుండి జనులు చూచుట కనువుగా నొనరించిన మల్లరంగాదిస్థానము ప్రా పెక్ఖణమ్. సం. ప్రేక్షణమ్
పొట్ట = ఉదరము ప్రా పొట్టో
పోఁక = క్రముకము సం పూగః
బందియ = పయిరు మేసిన పశువులను వానియొడయనిచే దండువుగొనుట పాళి బంధ అం సం బంధకం
బొజుగు = విటుఁడు, వేశ్యాపతి సం భుజంగః
ముడాను = పాగ పాళి ముడాసో సం మూర్ధవాసః
ముద్దు = మంజిమము, మధురము పాళి ముద్ధం సం ముగ్ధమ్
రక్కసుఁడు = నిశాచరుఁడు సం రాక్షసః
రిత్త = శూన్యము సం రిక్తమ్
వంజ = అపరిసవ ప్రా వంఝా సం వంధ్యా
వక్కణము = వివరణము ప్రా వక్ఖాణం సం వ్యాఖ్యానమ్
వాగియ = రశ్మి, కళ్ళియపుఁబగ్గము. ప్రా వాగి ఆ సం వాగికా
వెన్నుఁడు = విష్ణుఁడు పాళి వేణ్హ సం విష్ణుః
వేసడము సం వేసరః

సంపగి = చంపకవృక్షము ప్రా చంపగో సం చంపకః
సారంగము = కన్నము సం సురఙ్గః
సెల=గిరిప్రవాహము సం ఝులః "ఝూరీ ఝరీ ఝుల శ్చాపీతి
పారిజాతే" ఉదా—మనుచరిత్రే
సాలియ = తంతువాయజాతి ప్రా సాలిఓ సం శాలికః
శాలికః పటకార స్స్యాత్ ఇతి పారిజాతే.

సూరి ప్రయోగసారమునందలి వ్యాకరణవిశేషములు.

అద్రుచు = ఆక, అదురుట.

చుగాగమం బని కొందఱ అంద్రు. ఆపక్షంబున సకర్మకత్వరత్వంబులు దుస్సాధంబులు.

ఉలివు=ధ్వానము. ఉలియ క్షివుః.
ఊఁత=అవలంబము. ఊఁద స్తక్.
ఊరుచు=ఊరు ధాతువునకు స్వార్థమందు రేఫంబొందె నగు.
గెలుచు=జయించు.

అస్యాణౌ కర్తా ణౌ కర్మ భవతి.

టక్కు=మాయ, ఉక్కివము. సం ఠక్కః.

ఈశబ్దము మాయార్థక మయినను, డక్కుశబ్ద మిందు గుణమాత్రంబున వ్యవహరింపఁబడు.

తేఱుపు. ప్రే=క్షయించుట.

తేఱుగోః పుక్.

తూపు=బాణము, అమ్ము.

క. చాపాభ్యాస ప్రౌఢిమ
చూపఱు మెచ్చంగ రాజసూనుఁడు దైర్యా
టోపంబు పెంపు దూలఁగఁ
దూపులు గీల్కొలిపె సమరదుర్దమలీలన్. భాస్కర. యుద్ధ.
"కంపుతూఁపులు గలవన్నె కానిఁ గాంచె".

వని యప్పకవి సార్థబిందూదాహరణంబు నిరాకరం బని యెఱుంగునది.

త్రాగించు. త్రే. త్రోలించుట.

తడయక యబ్ధ్యాది శత్రుం ద్రావించి రోగిఁ. ఆది.

గతిబుద్ధీత్యాదిసూత్రంబుచే నిచటం బ్రయోజ్యకర్తకుం గర్మత్వం బని యెఱుంగునది.

ద్రయ్య=భాగము, ఖండము.

ద్రయో ర్యః.

దున్నపోతు—స్వార్థే పోతుప్రత్యయః.

జ్యోతిః ప్రాదుర్భావే పొడచు రిత్యకారమధ్యత్వ మనుమీయతే.

'పొడతెంచు' రితి ప్రయోగదర్శనాత్.

దుః—ప్రసన్నుఁడయ్యెదుర్.

ప్రసన్నులయ్యెదుర్ ... ... ఆది. ఆ. ౧.

ఉ. దేవమనుష్యలోకములు ... ... ఆరణ్య. ఆ. ౨.

మృగావళులం గలిసి, మృగావళులతోఁ గలిసి.

కారకోదాహరణంబులు.

జైమినిభారతోదాహరణంబులు—

చే—సీ. మునినాథుచే ధర్మతనయుండు వీడ్కొని.

అనుజ్ఞాం గృహీత్వే త్యర్థః

వారిధి నితి పంచమ్యా ద్వితీయా.

క. కౌరవసభలో లజ్జా, వారిధిఁ దగ నుద్ధరింపవా ద్రౌపది.

క. మహారథునిచేత తురగంబు పట్టువడి... తానునుం గట్టువడియె.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము—

ఎల్లిదము=లఘువు. బల్లిదాదిః. ఎల్లిదుఁడు, ఎల్లిదురాలు.

నృసింహపురాణము—

ఘటికములు—కంధరాదిః.

లేదుగదయ—నితి దాంతంబుమీఁద బరుషంబునకు సరళాదేశము.

పద్మపురాణము—

పురూరవుఁడు—పురూరవసో నిత్యం లోపో దృశ్యతే.

వేదములుఁ దదంగములు......ఏడాది భజించె నేని

గురుఁ డాతని ... .గీ. ఆ.

అత్ర ఏడు ఆది ఇతి పదద్వయమ్. అతఏవ స్వరవళిః సాగోః పుక్—సాపు.

1. వృద్ధాదే ర్డుజః 2. సహా త్సంబుద్ధేః 3. భృంగాదే ర్నోః 4. ఇదుతో స్సర్వనామ్న ష్టిక్. 5. రేయిప్రభృతేః 6. అంతాదే ర్విభాషా.

సభాపర్వము—

ఇందులకు—ఈయది రేకత్వమునం బ్రయోగింపఁబడియె.

క. మంటి హారు దేహ మంటన్...

అర. 1. అ

ఇత్యాదిపద్యే ఎల్లాదిశబ్దానాం కేషాంచి డ్డుజా వినాపి సంబోధనే ప్రయోగో దృశ్యతే. తథాత్రాపి. కటికంరేతి.

భోజరాజీయము. ౪ ఆశ్వాసము.

అస్మి న్పద్యే మహత్యమహతోః పరామర్శే అపీ త్యమహదూ్రిపం దృశ్యతే.

తోరణస్య మోః కట్టౌ—లు గి త్యనువర్తతే. బహుళ మితి చ.

తోరణకట్టి, తోరణముకట్టి.

అకటాదీనాం ప్లుతో బహుళం.

లాతాసీనాం వా దీర్ఘః—

లాతము, గోణము, పీణము, పేతము, గోతము, పెండ్లము, కళ్లము, గుడ్డము.

చనుమి చోః పత్వం క్వాపి దృశ్యతే. కవిత్రయగ్రంథేషుతు న.

మూలం మృగ్యమ్.

గృహ్ణాతే రిందో వా విధ్యాదౌ మధ్యమే

హృద్యము లింద మందు కొమెమ్మా యీతి కథమ్.

విభక్త్యాగమ సముచ్చయాత్మానుద్రుతిః
పభ్యో నామభ్యో ధాతుభ్యశ్చ చుక్.
చిగురు, తలిరు, ఇగురు, పోకారు, వెలారు.
ఆవాపశబ్దస్య ఆవప ఇతి ప్రయోగ స్సాహిత్యదర్పణే.
తెరవణి—తెరిమెప యని వాడుచున్నారు.
సూళిగేరు—ఉ. దేశము. ప్రా. సూళీఘరం.

సూళీతి వేశ్యాయాః ప్రాకృతే దేశ్యః. ఈశబ్దమునకు భోగినీ గృహవాటికం బ్రయోగంబు గానంబడియెడు.

నేః కర్మధారయే న గ్వక్తవ్యః. కమ్మందేనె.
మ. మరువాలారు శరంబుల న్విరియు కమ్మందేనెనై. వ. ౩. ఆ.
డాపల. ఇ. టి. ంటః ప్రయోగః కాశీఖండే ద్రష్టవ్యః ౬. ఆ.
తోలకరి—తోలుకుశబ్దా దరిప్రత్యయః
నీరు—ఇ క్టివా. నీరను, నీటను, నీరున కాశీఖండము. ౧. ఆ
డోలుచు—ప్రే. దొర్లించుట. డోల్లో శ్చుక్.
విచ్చేయు—అ. వచ్చుట.

విచ్చేయుము తల్లికడుపు విడిచి ముకుందా. ఇతి భాగవతే.
ఏవం—వేంచేయు, విజయంచేయు.

భవే ద్విజయతే శ్చేయు ర్గతౌ కర్తృప్రపూజనే
మో రఖండో భవే ద్బిందు ర్వా తదంతస్య వేం విచౌ

విజయముచేయు, విజయంచేయు, వేంచేయు, విచ్చేయు.
దొరయు-స. పోలు అస్య కర్మణ స్తోడో వా.
నాతో దొరసె, నన్ను దొరసె.
ఆరగించు—ఆహారశబ్దాత్ 'అర'ఇతి ధాతు ర్నిష్పన్నః, తస్య గుల్.
అర స్యాగణాఙ్-ఆరోగణము.
ఈదూనూ దేభ్యః ఖత్ః
అనుచు—పోవో శ్చు గన్వాదేశః.
అప్పుడు—అప్పడా దే ర్ద్విత్వలోపే ప్రథమాయామేవ.
అలజడి—అలయో ర్జడిష్. అలపు—అలయోః పుక్

అలమట—అలమో ర్నటష్. అలయిక—అలమో రికః.
అలయు—శోకేఽపి.
అలసట—అలయ స్పటష్. అలుకు=విలేపనము. అలుకో రుః
అలుకుడు—అలుకో డ్డుః.
ఆటవిడుపు—వేదము చదువుకొను బాలు నాటకై విడుచుట.
ఉంచు—ఉంచో శ్చు గంతలోపః. ఉలివు—ఉలియ ష్షివుః.
ఎడమడవు—అన్యోన్యవిరోధము.

క. పొడవునఁ బ్రాయంబునఁ గడుఁ
గడిఁదిబలంబునను జూడఁగా నసదృశుఁ డీ
కొడుకని యాతని నెంతయు
నెడమడుగుఁ జూపె దేల యందఱు నగఁగాఁ. భార. ఆది. 3. ఆ.

ఇట్టి లోకవిరుద్ధంబుల కే మోడుదు మి త్యనుపదమేవ విరుద్ధ శబ్దేన తదర్థో విదితః.

ఏటవాలు—పక్కవంపు. ఏటమునకు=పక్కకు, వాలు=వాలియుండునది.
ఆచ్ఛిక స్యోత్తరపదే లోపో మోః క్వాపి దృశ్యతే
యనంబట్టి ఏటశబ్దంబు మువర్ణలోపం బని యెఱుంగునది.
కను—దర్శనప్రసవప్రాప్తిషు.
కఱచు—ప్రయోజ్యకర్తృ ర్దంశాదే ర్విభాషా కర్మతా భవేత్.
కఱపు—కఱచః పుక్. కలఁచు—కలఁగో శ్చుక్.
కాఁక—కాఁగః వ్కుః.
కానుపించు—ఇది తఱుచుగఁ గర్మకర్త్రర్థంబునం బ్రయోగింపబడు.
కాఱియ=యాతన ప్రా. కారి ఆ.
క్వాపి తద్భవేఽ ప్యలఘురేఫో దృశ్యతే.
చెలియ—సందియాదిత్వా న్నషేః
డొంగ=చోరుఁడు,డొంగువాఁడు.డొంగువాఁడు గావున డొంగ నాఁబడు.
పదరాదే యనువిధిని దీని కప్రత్యయం బని యెఱుంగునది.
బహువచనంబు పరంబగునపు డిద్దానియుపధ కలఘులకారం
బగు దానికి—లి—

తోడరు—స. స్పృశించుట, అంటుట.

దీనికర్మంబునకు షష్ఠియు నగు.

క. పనివడి యహింసవ్రతముగ
గొని వనమున నున్నమునులకుం దోడర హిం
సనము... ... ...—భార. ఆర. ౫.

త్రోపించు=త్రోచోరించుక్.

దండడివదోదాహరణమున
డగ్గఱియె ని తీయు గ్దృశ్యతే. విరా. ౪. ఆ. ౧౮౪.

హ్రస్వ స్స్యా దపరాద్యస్య తద్భవే న భవే త్క్వచిత్.

మసాణః—మసనము. పయాణః—పయనము.

ఆకాశః—ఆకసము. కర్పూరః—కప్పురము.

కుంభారో—కుమ్మర. పడాణ—పడగ. విరాటః—విరటుఁడు.

కథం మూరః—మరుఁ డితి. స్మరశబ్దే సలోపే మరుఁ డిత్యవధేయమ్.

మానార్థా న్నిత్య మేకత్వే ఎఁడుః స్యా త్పరిమాణకే.

మానెఁడు, పుట్టెఁడు — ఇత్యాది. పరిమాణే కిమ్. వడ్లు మూఁడుపళ్లు. బియ్యము నాలుగు పళ్లు. ఎఁడువర్ణకఏకత్వాభిధాయకః స్యా దిత్యర్థాంతరమ్. విశేష్యస్య పరిచ్ఛేద్యస్య బహుత్వేఽపి ఎఁడు వర్ణకాంతం నిత్య మేకవచనాంతం భవిష్య తీత్యర్థః.

పడెఁడు నూవులు. వడ్లు తూమెఁడు.

చాగము. సం. త్యాగః ప్రా. చాగో.

త్యథ్యద్యామ్ చచ్ఛజా ఇతి వరరుచిసూత్రే,

పాయు—ణ్యర్థే యు క్చలోపశ్చ

పాక్షిమేణ పావుదు ఇతి దర్శనాత్......

ఇంచుక్-కిం తర్హి? పుగాగమ ఏవ.

అస్య ధాతోః పేరిణేంచుక్పుకా వితి మంతవ్యమ్. అతఏవ ఎడవాపె నిత్యాది సిద్ధమ్. అన్యథా ముత్పరత్వాభావేన పత్వస్య దార్లభ్యాత్.

క. అంపమున దీనికంతము
ద్రెంపి విడుతు......అత్ర త్రెంగోః పూరణే పుక్.
దంపుదుమే కుభృత్పరివృఢంబుల నెుత్తుదుమే.
దంచో ర్దా పః-పక్షే దంతుము.
మేలుకనుపు—మేలుకనోః పుక్.
మేపు. స. మేయఁజేయుట
మేయః ప్వః కర్మణి.

రాజనములు=వ్రీహిభేదము. సంబావు లని ద్రవిడదేశము వారు వాడుదురు. ఇది రాజాన్నశబ్దభవ మని చెప్పుదురు.

వారుచు—వడియించుట. చుక్. గంజి వార్చి.
విచ్చేయు—౧ విజయముచేయుట. ౨. పోవుట.
ఈధాతువు కర్తృపూజయందు వాడఁబడు.

విజయంచేయు, విచ్చేయు, వేంచేయు నా మూఁడు రూపంబులు నొందు నని యెఱుంగునది.

వినుచు—ప్రే. శ్రావణము, వినిపించుట. వినో శ్చుక్.
కొల్చియుండెదన్ ఇత్యేకవచనం దృశ్యతే. అ త్రాత్మార్థ
వ దస్మచ్ఛబ్దస్యాపి క్వచి దాదర్య మితి జ్ఞేయమ్.

గ్రంథస్వీకారము.

1. శ్రీసర్వపురక్షేత్రమాహాత్మ్యము.

పద్యప్రబంధము కూచిమంచి తిమ్మకవి కృతము.

సర్పవరం దేవస్థాన ట్రస్టీలచేఁ బ్రకటితము. ప్రాప్తిస్థానము, కాకినాడ. వెల పది అణాలు. డెమ్మీసైజు 56 పుటలు.

ఇది 'అభినవవాగనుశాసనుఁడు' 'కవిసార్వభౌముఁడు' అను బిరుదము లంది క్రీ. శ. ౧౭, ౧౮ శతాబ్దముల మధ్యకాలమున విలసిల్లిన కూచిమంచి తిమ్మకవి క్రీ. శ. ౧౭౫౪ సంవత్సరము రచించినప్రబంధము. ఇందలి కథాభాగము బ్రహ్మకైవర్తపురాణోక్తమైనసర్పనగరక్షేత్రమాహాత్మ్యమునకు ఆంధ్రీకృతి. అంబరీషచక్రవర్తియాస్థానమునకు వసిష్ఠమహర్షి విచ్చేసినపుడు అంబరీషుఁ డాతనిం బూజించి కుశలసంభాషణానంతరము 'సర్పపురాఖ్యాన మెట్టిది? భావనారాయణదేవుఁ డట నేల యుదయించె? ఆదేవు నచట నెవ్వరు ప్రతిష్ఠించిరి? అందలిపుణ్యసరోవరము లెవ్వి? ఆతీర్థములఁ గ్రుంకులిడినఫల మెట్టిది?' అని యడుగఁగా వసిష్ఠుఁ డీమాహాత్మ్యము నుగ్గడించెను.

ఈసత్ప్రబంధమును దొలుత నీలాసుందరీపరిణయముతోఁ గలిపి వావిళ్ళవారెపుడో ముద్రించిరి. ఆతరువాత నిదియే ద్వితీయముద్రణమై యుండును. కూచిమంచి తిమ్మకవి మహాకవిసార్వభౌముఁడు. ఈతని కవిత్వము ఏనుఁగు లక్ష్మణకవిమాటలలో:

> "హాటకగర్భవధూటీ
> లాటన చలితాంఘ్రి నూపురారావ శ్రీ
> పాటచ్చరములు తేనియ
> తేటలు మా కూచిమంచి తిమ్మయమాటల్".

కవిత్వమా మృదుమధురమైనది. కావ్యవస్తువా పరమపవిత్రమైనది. కాకినాడకు. రెండుమైళ్ళలోఁ గలయీపవిత్రక్షేత్రమాహాత్మ్య మెల్లరకుఁ బారాయణయోగ్యము. ఈయుత్కృష్టప్రబంధమును జక్కని కాకితములపైఁ జక్కఁగా ముద్రించి ప్రకటించిన శ్రీ సర్పవరదేవస్థాన ట్రస్టీ లభినందనీయులు.

ఇట్టిగ్రంథమున శ్లోకసమగ్ర మగుపీఠిక, తేటతెల్ల మగుకథాసంగ్రహము సమర్థుఁ డగుపండితునిచే వ్రాయించి చేర్చి యుండినచో గ్రంథగౌరవ మినుమడించి యుండెడిది. ప్రాచీనప్రబంధముల నచ్చు వేయించి ప్రకటించువా రిట్టిపీఠికాదుల విలువ గ్రహింపకపోవుట పెద్ద లోపము. దేవస్థానమువారు పునర్ముద్రణసమయమున కాకితమునకుఁ గక్కుఱితిపడి గీతములను రెండుపంక్తులలో నిఱికింపక సీసములను పది పదునొకండు పంక్తులలో నుంచక గ్రంథము మఱింతసుందరముగ నుండునట్లు జాగరూకత వహింతురుగాక !

2. పుష్పబాణవిలాసము.

ఆంధ్రీకృతి. రచయిత విద్వాన్ కవికిశోర శంకరప్రసాదు. లలితకళాసమితి. కాకరపఱ్ఱు. పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. చిన్నసైజు 32 పుటలు. వెల నాలుగుఅణాలు.

ఇది సంస్కృతమున నెవరు వ్రాసిరో తెలుపుట కష్టము. కాళిదాసకృత మిది యని నానుడి యున్నది. దీనిని నిదివఱలోఁ బలువు రాంధ్రీకరించిరి. ప్రస్తుతము శంకరప్రసాదుగారు దీని నాంధ్రీకరించిరి. శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు 'ఆశీస్సు' నిచ్చిరి.

ఇందలిపద్యములు ధారాళములు సరసములు. కాని, ఇంకను జిగిబిగులు చాలవు. రచయిత ముందుముందు రాణింపఁగలకవిత వ్రాయఁగలవాఁ డనిమాత్రము దీనినిబట్టి చెప్పవచ్చును. ఇందలిశ్లోకము లిరువదియాఱు. ఆశ్లోకములను ఎడమపుటలో నచ్చొత్తించి కుడిప్రక్క పుటలో అనువాదపద్యము అచ్చొత్తించిన చాల బాగుగా నుండియుండెడిది. అపుడు మూలశ్లోకములకై వెదకుకొనునక్కఱ తీఱెడిది. మచ్చున కొకపద్యము.

"అందముఁ జిందుగోపికల నందఱఁ గూడి రమించుచుండుగో
విందుని నందనందనుని వింతగుసేచరితంబు లోకనుం
దండెఁ బ్రసిద్ధి; దానిఁ గొని యాదిరసానఁ గృతిం బొనర్చిన
న్నుం దనియింప శారదయునుం గృపతోడఁ బ్రసన్న యయ్యెడున్."

ఈయనువాదము రచయిత కవితారంభస్థితిఁ దెలుపుచున్నది. అటనట 'మధ్య' "మేచుసన్" "మారుజయేందిరో యనన్" "మరొండు" "దాకుటన్ అపుడు" మున్నగు దుష్ప్రయోగములు కాననగుచున్నవి. శిష్టశిక్షణమున నీకవి ముందుముందు సత్కవియై వర్ధిల్లుఁగాక!

3. లలితకళాసమితి వార్షికోత్సవసంచిక.

ఇది కాకరపఱ్ఱు లలితకళాసమితివారిచేఁ బ్రచురితము. ఇందు సమితిచరిత్ర నివేదికలే కాక, 'రూపరసగంధస్పర్శము' లను వచనవ్యాసము, 'శృంగారవీధి' 'అచ్చ తెలుఁగునాయికలు' 'అనుతాపము' 'ఆంధ్రభోజుఁడు' 'ఆలోకనము' 'నిరీక్షణము' 'స్మృతి' అనుయువకవులఖండికలును గలవు. సలక్షణరచనాసక్తు లగునీయువకవులు తగుపరిశ్రమమునఁ గృతార్థు లగుసూచనలు ఈరచనములఁ గలవు.

ఖ. వేం.

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

—— :0: ——

శ్రీ పిఠాపురం మహారాజావారి ధనసాహాయ్యముచే రచియింపఁబడుచున్న పెద్దనిఘంటువు. నాలుగుసంపుటములు ముద్రితమై విక్రియమునకు సిద్ధముగానున్నవి. ఇందు, అకారము మొదలు సకారము వఱకునుగల సంస్కృతాంధ్రశబ్దము లన్నియుఁ గలవు. ఈ నిఘంటువునందు సంస్కృతశబ్దములు పూర్వనిఘంటువు లన్నిటియందుకంటె మిక్కిలి యధికముగా నీయఁబడినవి కావున సంస్కృతవిద్యార్థులకు గూడ మిక్కిలి యుపయోగకరముగా నుండును. ఇది యున్నచో సంస్కృతనిఘంటువుల యపేక్ష యుండదు. ఆచ్ఛికపదములకుఁగల యర్థభేదములఁ గనఁబఱిచి వానికిఁ బ్రమాణవాక్యములు పూర్వగ్రంథములనుండి విపులముగా నీయఁబడినవి. లభ్యమైనంతవఱకుఁ దెనుగుశబ్దములకు సంస్కృత ప్రాకృత ద్రావిడాదిభాషలయందుఁగల సజాతీయపదములు చూపఁబడినవి. కేవలము విడిశబ్దములేగాక సందర్భానుసారముగ సమస్తపదములు (Phrases) ను వానికిఁగల యర్థములును బ్రయోగములునుగూడ నీయఁబడినవి. జనకశబ్దములక్రింద జన్యశబ్దములు చూపఁబడినవి. ఈపుస్తకమును రచించుటకు, ముద్రించుటకు విశేషద్రవ్యము పట్టినను ధనవంతులకేగాక జనసామాన్యమునకుఁ గూడ లభ్యముగా నుండవలయునను తలంపుతోఁ దక్కువవెల నిర్ణయింపఁబడినది.

సాదాబైండు సంపుటము 1 కి	రు.	5-0-0
కాలికోబైండు ,,		6-0-0

కాకినాడ - ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తులో వెలకు దొరకు గ్రంథములు

1. అకారాద్యముద్రితగ్రంథసూచిక 0- 8-0
2. అమరుకము - ,, జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ... 1- 0-0
3. అఱవదేశమునందలి ఆంధ్రవాఙ్మయము అక్కిరాజు ఉమాకాంతముగారు ... 0- 4-0
4. ఆర్యభాషావిభాగము - శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు 0- 8-0
5. ఆంధ్రధాతుమాల 1- 0-0
6. ఆంధ్రకౌముది - గణపవరపు వేంకటపతికవి 0-12-0
7. ఆధునికాంధ్ర వాఙ్మయవికాసవైఖరి జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ,, ... 1- 8-0
8. ఉత్తరరామచరిత్రము - జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ... 1- 0-0
9. ఉన్మాదసహస్రము, (వేయిపద్యములు) వెఱ్ఱికి వేయివిధములు క్రొ. సూర్యరావుగారు ... 0-12-0
10. కవిజనోజ్జీవని-సమస్యలు-శ్రీకోటి రఘునాథ తొండమాన్ మహీపాలుఁడు ... 0- 4-0
11. కావ్యాలంకారచూడామణి పాఠభేదములు ... 0- 8-0
12. కాళిందీ కన్యాపరిణయము (ప్రథమభాగము) అహోబలపతి 1- 0-0
13. డిటో ద్వితీయభాగము 0- 8-0
14. చంద్రభానుచరిత్రము - తరిగొప్పుల మల్లనకవి 1- 0-0
15. చంపూరామాయణము - (ఆంధ్రము) జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ,, ... 1- 0-0
16. చాటుధారాచమత్కారసారః - (సంస్కృతము) ... 0- 8-0

17.	జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతకము	0- 4-0
18.	జైమినీభారతము - వచనము - సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు	1- 8-0
19.	జ్యోతిశ్శాస్త్రసారము కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులుగారు	0- 8-0
20.	నమస్కారములు ,, ,, ...	0- 4-0
21.	నీతిధనము ,, ,, ...	0- 4-0
22.	పరిషత్పుస్తకభాండాగారము	1- 0-0
23.	Defence of Literary Telugu జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ...	0- 8-0
24.	ప్రాకృత భాషోత్పత్తి - శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు	0-12-0
25.	బాలభారతము-(అగస్త్యకృతమునకుఁ దెలుఁగు) కొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు ...	1- 8-0
26.	మన్నారుదాసవిలాసనాటకము - రంగాజమ్మ	0-12-0
27.	యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శిలాశాసనము జి. రామయ్యపంతులుగారు బి. ఎ. బి. ఎల్.	1- 0-0
28.	రసాభరణము - అనంతకవి	0-12-0
29.	రసార్ణవాలంకారము - ప్రకాశవర్షకవి ...	0- 8-0
30.	రఘునాథరామాయణము (ప్రథమభాగము) రఘునాథభూపాలుఁడు ...	0-12-0
31.	రజతోత్సవసంపుటము (ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు) ...	1- 8-0
32.	రాయవాచకము - విశ్వనాథనాయని స్థానపతి	1- 0-0
33.	రెడ్లనాటి రెండు శాసనములు	0- 8-0
34.	లక్షణసారసంగ్రహము	1- 0-0

35. లౌకికన్యాయవివరణము - శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వెంకటరమణాచార్యులుగారు ... 1- 8-0

36. శతకసముచ్చయము (మొదటిభాగము) 1- 0-0

37. డిటో (ద్వితీయభాగము) 1- 0-0

38. శాసనపద్యమంజరి - జయంతి రామయ్య పంతులు బి. ఎ. బి. ఎల్. 1- 0-0

39. శాసనపద్యమంజరి (ద్వితీయభాగము) 0- 8-0

40. శివతత్త్వసారము - మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు 1- 0-0

41. శివరాత్రిమాహాత్మ్యము - శ్రీనాథ మహాకవి 1- 4-0

42. షోడశకుమారచరిత్రము - వెన్నెలకంటి అన్నయ్య 1- 0-0

43. సర్వేశ్వరశతకము - యథావాక్కుల అన్నమయ్య 0- 4-0

44. సాంబోపాఖ్యానము - రామరాజు రంగప్పరాజు ... 1- 0-0

45. సింహాసనద్వాత్రింశిక (ప్రథమభాగము) కొఱవి గోపరాజకవి 1- 0-0

46. డిటో (ద్వితీయభాగము) ,, 1- 0-0

47. సీతారామచరిత్రము - బాలకాండము మంత్రిప్రగడ సూర్యప్రకాశకవి ... 0-12-0

48. సూత్రాంధ్రవ్యాకరణము - చిన్నయసూరి 0-12-0

49. హంససందేశము (తెలుగుపద్యములు) కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారు 0- 2-0

50. హాస్యతరంగములు - కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు 0- 8-0

51. Dravidian Lexicography జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. ... 0- 8-0

52. పరిషత్పుస్తకభాండాగారము III భాగము ... 1- 0-0

పిఠాపురము మహారాజావారి ప్రచురణములు

1. ఆంధ్రసూత్రభాష్యము 4 సంపుటములు పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రిగారు ... 8- 0-0
2. కళాపూర్ణోదయము_పింగళి సూర్యనార్యుఁడు శ్రీ కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారిచేఁ బరిష్కరింపఁబడినది. ... 2- 8-0
3. ధర్మఖండము - ఈదులపల్లి భవానీకవి (రెండుభాగములు) ... 1- 8-0
4. పరమయోగివిలాసము-(ద్విపద) తాళ్ళపాక తిరువేంగళనాథుఁడు ... 1- 4-0
5. భద్రాపరిణయము-అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి ... 1- 4-0
6. మహేంద్రవిజయము- ,, ,, ... 1- 0-0
7. యతిరాజవిజయము-దేవులపల్లి వేంకటకృష్ణశాస్త్రి ... 0-10-0
8. రామచంద్రోపాఖ్యానము-వారణాశి వేంకటేశ్వరకవి... 1- 0-0
9. రామరాయవిలాసము-దేవులపల్లి సుబ్బరాయశాస్త్రి... 0-12-0
10. విష్ణుమాయానాటకము - చింతలపూడి యెల్లనార్యుఁడు 1- 8-0
11. శ్రీపీఠికాపురస్థానచరిత్రము-శ్రీరామ వీరబ్రహ్మకవి ... 1- 4-0
12. Life of Pingala Surana-Tekumalla Achyutarao 2- 0-0